

Kün^{te}itä e Muinaisjäänⁿöksiä

Loimaan kihlakunnassa.

Luetaan

H. Killinen.

Forordningsföreläsning om kyrkan, uti fö-
publicen nedanstående berättelse af
Vetenskapssocieteten, befallit. L. Linné

Kiinteitä Muinaisjäännöksiä
Loimijoen / Alaosan Kihlakunnassa.

Kertonut H. Kildinen*.)

(Obs. här emellan kommer en 2 tum hög figur.)

Loimijoen
~~Alaosan~~ Kihlakunta on
Satakunnan eteläisin osa. Jos tämän kihlakun-
nann rajaa rupeaa seuraamaan ^{kiel-}niisä
Hämee- ja Turun-läänin raja kulkee Sal-
pausfelänteen ylitse, niin kulkee se ensin luod-
detta kohden mutkitellen pitkin Salpaus-
lännettä; Alastaran pitäjän länsi-kulmalla
kääntyy raja länteen päin, menee Pyhäjärven
etelä-pään ylitse Hankilahden rajalle, sieltä
taas lähtee menemään luodetta kohden pit-
kin Pyhäjärveä, tapaa Salpausfelänteen,
jota myöten kulkee Kiukaisten kappelin,
Kokemäen ja Nakkilan pitäjain yhtymä-
taan. Tästä kulkee raja kaitista kohden
Turvään rajalle, siellä se kääntyy kaltoa

*.) Tämä kertomus on hedelmä siitä tutkimusretkestä,
jonka kansakoulunopettaja H. Kildinen suoritti Suo-
men Tiedeseuran myöntämällä matkarahoilla suvilla
1876.

kohden ja kulkee pitkin Tyrvään rajaa, josta
tenki Juoraan, Tyrvään, Wefilahden, Urjalan
ja Punkalaitumen pitäjään yhtymä-paikkaan.
Tässä tulee Kihlakunnan rajaksi ennenmai-
nittu maaherran läänien raja, joka kulkee
mutkitellen etelään päin.

Tämän kihlakunnan maanpinta on ylimat-
kain tasainen; juuriin ylännä on Salpausjela-
ne, joka pitkin kihlakunnan launaisyrjää
juoksee, jekään ei kovin korkeana kohaitse,
onhan vaan yläväntäistä kieltäkangasta, mutta
sen katkeamaton kulku kuitenkin osoittaa, että
se on juurempaa jukujuurta kuin tavalliset kan-
kaat. Taisen ylänteen tekee Satakunnanjela-
ne, joka täällä kulkee Nauvatjan kappelin
läpitse Kokemäelle, ja jossa Kokemäenjoki sen
katkaisee Kieltäreнкaskesä. Joen etelä-puo-
lelta alenee jelaanne muutamain virstain laajuis-
iseksi kankaaksi, Kokemäen ja Huittisten vä-
lillä. (Raukankangas).

*) Tässä tuuden arvailteuwan huomauttaa tuon
kasken nimestä, joka kartaisja ja maantiede-
kir-
jaisja on väärin keltäjä senki jeltsemälle tavalla. Kün-
skun: Kieltäreнкaski, Kieltäreнкaski, Kieltäreнкaski y. m. m.
Mutta Kokemäellä se kuuluu: Kieltäreнкaski; sen
rannalla olevalla kylällä on jama nimi, "Kieltäre."

2
Kun ei ole vuoria, niin ei ole juuresti
vesiäkään, niiden tavallisia naapureita. Suu-
rin joki on Kokemäenjoki, joka tähän kihla-
kuntaan kuuluvien pitäjien, Huittisten, Koke-
mäen ja Harjavallan läpitse rientää Pohjan-
lahteen. Huittisten kirkosta vähän matkaa
alaspäin yhtyvät siihen seuraavat joet:
Idästä päin tuleva, Tyrviättä alkunsa saava
Sammajoki, joka myöskin on niminä Nanki-
anjoki ja Sammajoki; samalta suunnalta
tuleva Punkalaitumenjoki, joka saa alkun-
sa osaksi Urjalanjärvestä, osaksi Punkalaitu-
men perillä olevasta pienestä Wehtajärvestä;
pitkä Punkalaitumen Laimanjoki, joka saa
alkunsa Tammelanjärvestä, ja juoksee Lai-
maan, Alastaran, Wampulan ja Huittisten
läpitse. (Kaksi nimen mainittua jokea yhtyvät
yhdeksi vähäistä ennen kuin tulevat Kokemäen-
jokeen). Laimanjokeen yhtyvät Alastaran
ylä-päässä etelästä päin, Laimaan Perän kulmal-
ta tuleva Nänijoki, ja itä-puolelta, Metsä-
maan läpitse juokseva Humppilanjoki eli Koe-
joki. Nämäkin mainitut joet ovat vähäiset
ja vähävetiset. Kihlakunnan pohjoiskul-

ma ottaa piirinsä isän ajan suurem-
pista Laakkijärvestä; länssi-sinulla ovat Tyt-
hjärvi, vaikka ei kokonaan tähän kihlakun-
taan kuuluva, ja Käyliänjärvi. Ja jämiä ovat
tämän avaramaisen kihlakunnan jotenki niur-
kat veivarat.

Etä tämän kihlakunnan alinen aja, Ko-
kemiän feudit, ovat tulleet langen aikaisin oja-
tetuksi, on yleisesti myömmetty; aikaisin varmaan
on näillä feuduin myöski Kihlakunta-nimi-
nen yhdistys syntynyt, ja aikain kulussa näyt-
täköllä monien muuttakausten alaisena,
mitkain isompi, mitkain pienempi. XVI vuosi-
sadan keskivaikeilla kuuluivat Ali-Satakun-
nan kihlakuntaan pitäjät: Huittinen, Laimaa
Käyliä, Lakyla, Aura, Aurajoki, Kokemäki
ja Ulvila. Vuodesta 1689 asti on joukko yllä-
mainituista pitäjistä kuuluneet Yli-Satakun-
nan Aliajan kihlakuntaan, ja nykyään
kuuluvat siihen pitäjät: Kokemäki, Harja-
vatta, Huittinen, Punkalaidun, Alastaro,
Laimaa, Orikpään kappeli Pöytyään pitä-
jä, Lakyla ja Käyliä. V. 1876 muutettiin
Kihlakunnan nimi Länsmajan kihlakunnaksi.

3
Käyn nyt vähä erittäin kertoamaan kustaki
Kihlakunnassa olevasta pitäjästä, kullien vas-
tavirtaan, kuten aputuski näyttää täällä Kul-
Reneen, pysähdyin ensin aikaisimmin ojutun
paikkaan, joka epäilemättä on

Kokemäki.

Tämä pitäjä on alaltaan jotenki tafai-
nen. Muutamia matalaita mäkiä ja kallioi-
ta on joen pohjaisella puolella, Salpausselänteen
liepeet lepäävät pitäjän etelä-sinulla tafai-
na hietakaukana ja Satakunnan selänteen
pää on itä-rajalla penikulman leuyisena
kaukana. Jämmät juot ovat Rankajuo
Huittisten rajalla, Koomajuo Käyliän rajalla
ja Harjunjoo keskellä pitäjätä, joka juo Fors-
byn talon paikalla ulottuu melkein jokeen
astii. Kokemiänjoki juoksee pitäjän yläpää-
sä niin moni-haaraisena, että se muodostaa
juuria jaaria eli luotaja, niinku esim. Kiet-
tareen luodan, jolla on koko kylä, Witikkalan
luodan, jolla on juuri talo maineen, y. m.
Ylistaron kylän yläpuolella tekee joki niin

Juuren mutkan, että mutkaan muodostuu
Juirstan pituinen Säpälänniemi, joka paikoin
ainoastaan Juirstan leuyinen, juureltaan
noin Juirstan leuyinen. Pieni Juujoki,
Lannilanjoki^{xx} eli Huittilanjoki laskee etelästä
päin Jökönjokeen Ylistaran kylästä. Suurin
järvi on pitäjän pohjois-syrjällä oleva Sääksi-
järvi, josta ainoastaan osa kumpuu tähän pitäjään;
Käylian kankaalla on pieni Pitkäjärvi ja
Elmijärvi, joista kumpasestaki käypi juoksu Käy-
lianjokeen.

Laatavilla olevia historiallisia tietoja
Kokemäen pitäjästä on pastori J. A. Lindström-
vainaja lausesti kertonut kirjastuksessaan
"Kumo Locken uti historiskt häspende", joten
nämä lienee tarpeetan tässä mainita.

x) Juirstaista puhuesfani tarkoitaa nykyisiä Suomen
juirstoja, joita 10:nen menee penikulmaan.

xx) Tähän jokeen on kaivettu kanavaa Huittisten
alapaajasta olevasta Rajalanjärvestä; aiottiin näet
sitä johdattaa tulemaan Juurin oja Kokemäen-
jäen vettä; että olisi jiten vältetty ne monet kasket,
joita on vuosikatoja perkaeltu, ja par' aikaa nytkin
perätaan; v. v. 1802 ja 1803 oli kanavan työssä käy-
tetty juuret jauhat jolamiehiksi. Kuningas Kustaa
IV: adalfo oli itseki käynyt tuolla työtä katsomassa.
Heti ei kuitenkaan ollut mutkaan juurta kukaan hänelle

4
Pakanuuden aika. Edellä mainitun
Säpälänniemen juurella, Paistilan kylän Koo-
nikan talon tiluksilla, noin 400 askelen
päässä Kokemäenjoesta, on korkealaanainen mä-
ki-kumpu, jolla on iso joukko hautoja.

Mielestäni ovat nämä niiden laukan hau-
tain kattaifia, mitkä D. Skogman on kuvan-
nut ja kertonut (~~Luomi II jaksossa 2:nen oja f. f.~~
~~140, 141~~). Nämä haudat ovat ympäröidyt
pyöreillä kivikehillä, jotka ovat noin 30 jal-
kaa läpimitaten (~~Luomi II jaksossa 2:nen oja f. f.~~
~~140, 141~~ kuvasta). Kivet
muutamissa kehisissä ovat aivan tainen-
sa vieressä, toisissa taas vähän harvemmassa.
Muutamissa haudoissa on isompi kivi keskel-
lä, muutamat taas näyttävät olevan pienillä,
nyrkkin kokoilla kivillä peitetyt. Erimlainen
muista on eräs, (kuvauksessa n° 9); siinä on pie-
nistä kivistä tehty sateen alus, 70 jalkaa pitkä,
40 jalkaa leveä, ^{ja tuolla} tällä jätän korkeudella alustal-
la on kaksi hautakehaa, yksi kummasfaki
päässä. Hautakehia on nykyään nähtävänä
14, muutamia syliä kaukana toisistaan, sen

määrättyä tieta, ja nyt on kaivanta
melkein tukassa.

x) Luomi, II jaksossa II, s. 140, 141.

juuruisia ja siinä asemassa kun kuvaus näyt-
tää. Ennen niitä kuuluu olleev upeampia,
mutta pettoa tehdesä on niitä hävitetty, ja
jillain on niistä löydetty Helsingin museaan
saapunut jalki, varmaan on näistä mui-
taki kappaleita esiintynyt, mutta kun kainajat
eivät ole tiennet niistä vähäkään uaria
ottaa, niin ovat ne jääneet maan hypäkki.

Kun Kaanikan maalta mennään ylä jaen,
sen pohjaiselle puolelle, tullaan Kierikan
niemeen, joka jaman ja korkean asemassa
vuoksi varmaan on myös ollut muinais-
ten afukaisten taitereena; tuota todistaneeksi
"pranssinpidin", joka siitä on löydetty.*)

Tästä kun käydään jaen rautaa myösten
länteen päin puoleen viistään, on uutta kir-
kan siija, siitä taas puoleen viistään päässä
"Kärjämäki" Huolteen maalla. Kärjämäki
on juuri jaen pohjais-pinnalla, vedenpinnas-
ta mitaten noin 40 jalkaa korkeaa kumpu,
jontka korkeimmalla kohdalla on yksi ja-
mallainen kivikehä, kuin Kaanikan maassa
olevat. Kehä on 34 jalkaa läpi mitaten,
ja siinä ovat kivet ovat jotenki yuuria,

*) Mainittu tohtori J. R. Aspelin'in kirjassa "Suomalais-
uugrilaisen Muinaistutkimuksen Alkuperä" sivu 349.

***) Yllämainittu Kirja sivu 343.

#Hil. myös. Lindström, Kuvaukset, s. 177, 298.

5
nain kuintio-kynnäräisiä, jaista upeam-
mat kahaavat jalkaa korkealle maanpinnan
yli; kehän keskellä on myöski isompi
maahan uppautuneita kiviä. Kuten sanoti-
tiin, on kummun nimi Kärjämäki, ja
kauja kertoo, että ^{noilla} muolla kehässä olevilla
kivillä ovat tuomarit istuneet ja syötetty
on ollut kehän siijalla. Hautakumpu se
ainaki näyttää olevan, josko tuota siite on
Kärjäpaikkana käytetty. - Sitä on
ole kummut mitään löydetty, vaikka
kummun kuppeita on ^{ahkasti} hyvin ylös pelokki
perkaattu.

Kärjämäeltä taas kun mennään jaen ete-
lä-puolelle ja kuljeteen 4 viistään alaspäin,
tullaan Aimalan kalmistolle, joka myöski
on korkea kumpu jakeen pistäimellä nie-
mekkeellä. Sitä löydetty kalut, kuin myös-
ki prouasti Lilius-vainajan antaman ker-
tomuksen paikasta, on toht. Aspelin julkais-
sutt edellä mainitussa kirjassaan f. f. 339,
340. Lisäksi tässä kuitenkin vielä mainitta-
kaan, että kummulla on vielä ainaki kol-
mesko kohden, Kainamattomia hautaja,
(Katsa paikasta tehtyä karttaa). Paikkana on

ennen jätetty "Leikkimäeksi"; tuo nimi-
tys on varmaan jätetty tullut, että nuoris-
o on ennen juna käynyt, ja käy vielä ki he-
lavalkkoita palttamassa. Kertotaan myöskin,
että juna usein jykkyihin nähdään "aarnin-
hautain" palavan.

Siimälästä kun taas menemme jäsen yli,
tapaamme jamaa kohdalla jäsen rannalla
hautakumpuja, Forsbyn talon maalla, niitä
on joskus vähä kainettu ja tavattu niissä
tuhkaa ja hiiliä; päätä nähdään ovat jama-
laisia kun Siimälän puolella olevat haudat.

Forsbystä 4 virstaa, kirkosta 8 virstaa alas-
päin, on tuo tänä vuonna aartensa antanut
juupetinmäki ^{eli Kalvomäki} Kaarnilan kylässä. Se on muu-
taman kappan alaan juuruinen kumpu juuri
jäsen rannalla, mannermaan ja kummun
välillä on jollainen alanko, että juna on jos-
kus tulvain aikana jäsen vesi jäännyt, maadat-
listi on se ennen ollut jäsenenä kummun

X) Tuosta nimestä "Kalvomäki" on huomattava, että
se on lausumissa ei ole sen seudun kanylla mitään
varmaa vakaruutta; mikä juna jano "Kalmomäki",
kulleo "Kalmomäki", "Kalvamäki" j. n. e. Dikojä
tuon janan juurella olle vanhastaan joku var-

6.
juna seki
Laadasta ja löydöistä, jotka ovat museon
jaapuneet, olen ohinainmuisto. Yhtäällä tar-
kemmin kertonut; ollee juna tarpeetan niitä
tässä enää matkia. Mainittakoon kun-
tenki vielä, että kummun ylinen pää
kutsutaan "Wirankorvaksi"; juna alla oleva
lahti "Wiroulahdeksi". Hänära Kanjan
Taru kertoo, että juna ennen on ollut kirk-
ko, jota on "Wirankirkoksi" jätetty. Jumper-
lin isäntä taas janoo kuullessa, että juna
na on ollut Wiro-nimisen jolamiehen
torppa, josta paikka oli jätetty nimenä.
Huomautusta myöskin ansainnee se seikka, että
Kalvomäen lähimaitta ovat "Herran" ja "Jaksan"
talot. Onhan hyvin mahdollista, että juna
aikaan kun Kalvomäenjoki oli juurena
kauppatienä, joku "Jaksa" ja "Herra" jysähtä-
tyivät tähän maata viljelemään.

ma merkitys, koska juna nimisiä paikkoja on
Kanta maamme; niin kun esim. Etä-Suomesta "Kal-
vomäki", "Kalmeipetto", "Kalmaikylppä"; (josta puhuu
tän uusin Nargoubladet № 184) jäs puhetta oleva
jana jätetty jano "Kalma", niin jollain se merkitsee
hautauspaikkaa.

Keskiaikaisista ^{koos} jäännöksistä ei ole Koke-
mäki aivan tyhjä. Tähän aikakautteen so-
pinee lukea tuon Killan kirkonki, jonka
sija vielä on Hintikkalan kyläseur. Mank-
sen talon maalla, ennen mainittua Sapolan
niemellä. Mahdollisesti on se seutu jo
pakanuuden aikana ollut joku kansan
kokouspaikka, ja Lindström janoa kuulensa.
Ki Kerrottiin, että "kansaa eriseuduista ko-
koantui jo pakanuuden aikana sinne, neuvo-
telemaan jeka maallijista, että hengellijistä
ajasta; mutta kun paikkan nimeen liittyy tuo
jana "kirkko", niin varmaan jina keskiaik-
kanaki on ollut joku kokoushuone, jilla kris-
tinuskon kansjahan jana "kirkko" vasta on
kieleemme tullut. Killan kumpu kohoo juuri
Kokemäenjokien vierellä, noin 20-30 jalkaa
ylemmäksi veden pintaa. Sen kahdalla jäsellä
onat "Killan lahti" ja "Killan luoto." Jina olleen
rakennuksen junduudesta ja laadusta ei joo
vai enää, ainakaan kairamalla, mitään
selvää saada; kummun toinen pää on nyt
nyt multavaa ketaa, taifesja pääsja on muu

7.
taman jytien ala pientä, nyrkin kakasta
kinea täynnä. Keskelle kumpua on muutama
kymmen vuotta jitte tehty judenkuoppa, mutta
jita kaimettaisjakaan ei ole mitään jälkei
muinaisesta kairalasta huomattu. Muuten
tietää kansa tästä Killan kirkosta kertoa enem-
män kun esim. P. Henrikin ajasta. Nünpä kerro-
taan, että Mankosen talo on ollut pappila, mut-
ta kun kirkko on taifeen paikkaan jürketty,
on pappilaki vaihetetty; ja muutama vuosi
kymmen jitte puhutettiin Mankosen vanhaa
jfantaa "Killan kirkon kirkkoväirtiksi", tämä
kun oli vakava ukko ja koki estää nuorisaa
hyppistä ^{ja muista} leikeistä. Haetaan myöskin, että
Mankosella oleva vanha penkki on Killan kir-
kon vanhaa omaisuutta, tuota on kuitenkin
vaikea tietää todeksi; epä penkkisjä ole kir-
kon puumerkkiä, enempää kun muidenkaan.

Eräs juuri oja, joka Ylistaran kyläseur, ^{Kun Sonnilanjo,}
laskee Kokemäenjokeen, jama jpa paikassa, missä ^{Kikin}
Sonnilanjo ^(viiemäinittujen joen) muodostaa joes kansja pienen
niemokkeen. Tällä niemokkeella, 5 jytän kauka-
na joesta on se lato eli puoti, jossa P. Henri-
kin jantaaan jairnaxuneen. Se on vielä

Kahdeksan hirfikerrakkeen korkeinen, 7 kyyn-
näran pituinen etelästä pohjaan ja 5½ kyyn-
näran levyinen. Oven reikä on 1 kyyn. 3 kort-
telin korkeinen, 1½ kyyn. levyinen. Pakkuista
laudoista tehty ovi, varustettu rautasaranoi-
lla ja puutukilla, on vielä paikallaan. Oven
vastapäätä olevalla seinällä on 1 kyyn. ~~le-~~
vyinen, 3 korttelin korkeinen luukku, josta
Jaarnaaja oli puhunut ulkona olevalle
kansalle. Laattiana on puoli-lahaja lankkyyjä,
lahan-felkajia ovat seinähiiret, eivätkö
juiikkaan kivettyneitä! -

Tunnettu kansan taru kertoo, että tuon
vanhan puodin päällä oleva luhti olisi kaksiker-
taa palanut, ja tosin näkyi jäälyneen ojan
ylimäisissä kirsissa vähä palo-merkkiä. - Koko
Ylistaran kylä on ennen ollut tällä paikalla
yhdessä ryhmässä, ja ^{tulipaloja} palomies juna kuuluu
tuon tuostaki tapahtuneen; puolivälissä Kot-
mekynamentä nuolta takaperin, oli kylä
vielä juna, mutta kun muutamat taloja pa-
lai, jürrettiin ne jille hajalleen, joten paik-
ka jäi autioksi. - Käyri kansassa myöskin
jollain puhe, että kun lampaita oli jas-

8
kus keuhat mennyt tuohan vanhaan
huoneeseen, olivat ne vielä kuolleet, jütipä
huomattain, ettei huone ole tavallinen ja ruvet-
tään jitä erittäin suojelemaan ja kunnioitta-
maan. Ei ole kansata myöskään huomaamat-
ta jäänyt tuon pyhän jäännöksen paranta-
na vaima: mutta sen laattian alla käy-
tään monellaisten tautien parantamiseksi,
ja sen seinähiiristä otetut tikut terveiksi te-
kevät kipeitä hampaita. Laajalle on jitä
levitetty puunkappaleita hammaslääkkeiksi.

Tuon arvokkaan muinaisjäännöksen jäilyt-
tämiseksi on jille rakennettu kaunis kahdeksan-
kulmainen tilihuone, joka on vihitty 18 p.
Kesäkuuta 1857. Oven päällä olevassa jilitelyssä
kivesjä ovat kuuduilla kirjaimilla runofäkeet:

Tässä Jaarnaapi Janoa,
Lunastusta lauppi kerran
Pyhä, hurstas Henrickimme
Suomen piispa ensimmäinen
Lana tuotti junauksen,
Kantoi Kaurihin hedelmän,
Jast' on Herralle ylistys
Henrickille muistopatsas.

Muistopatsaan paikailta on löydetty vanha
vaakan punnus, jossa vuosilukua näkyy 12 --,
mutta jälkimmäisiä numeroita ei voi erittää;
se on nyt naulittuna puheena olevan huonon
seinään, ja mahdollisesti on se jäännös täs-
sä olleesta Teljen Kauppalaista.†)

Kokemisen vanha kirkko on ollut ja on poh-
jaisella puolella, juuri nykyisen kirkon kohdalla.
Tämä kirkko on ollut puusta, mutta sakaristo, joka
vielä paikallaan seisoo, on harmaasta kivestä.

†) Muistopatsaan ovesse on laatikko, varustettuna
kirjaituksella: "Rahan Keräys Pyhän Henrikin muistopat-
salle ja koululle;" sekä Raamatunlaufeella: "Alkaat
hyvin tekemistä ja lahjoja unhotatko." Vuosittain keräy-
tään laatikokseen rahaa 30 - 40 markkaa, ne käytetään
muistomerkkin ja sen ympärillä olevan puiston ja aidan
kunnossapitämiseen. Tuisto näisi olla hyvin ki-
nais, sillä sen hankkimiseen alusta annettiin runsas-
ti varoja, mutta entinen Kokemäen kartanon omistaja,
joka muistopatsaan rakentamisen ^{Kuulun} ja sen
ympäristä ajant ^{leen} kaikki ruokamullan pellolle, ja is-
tutetut puut juna nyt joko kuolevat, taikka kurjasti
kivuvat. Maan, jolla muistopatsas on, on Malmintar-
lan vanha ominta lahjoittanut, jota hyvästä on hän
jaanut kauppariimatta kauniin Raamatun. - Matkusta-
jat, jotka muistomerkkiä ovat käyneet yfättä käijomasja,
ovat sen seinille piirreleet nimiansa; jentähden taimit-
ti maisteri O. Lilius jinne pieneä pöydän, sijjipännän ja
vihon, johan nyt "pyhävaeltajat" jätävät nimensa kirjaittaa.

Obj. flyttat
sist med ny
22

#

#

Juna tykki ovi ja katso pientä akkunaa; kat-
to on kivestä palattu. Sen västä ei ole varmaja
tietäjiä; kerotaan jiti ninkun manesta muustar-
ki sakaristasta, että se ensin on ollut kirkkona.
Rakennus-laadustaan päättäen, näyttää se olevan
neljännettätoista vuosijadatta (katso jiti tehtyjä
kuvaa). Tuo amittuinen seikka on mones-
pitäjänsä huomattavana, että kirkko on ollut puus-
ta, sakarista kivestä.

Obj. här
inpassas en
mindre figur

Keskiaikaisiin rakennuksiin kuuluneen
myöskin se tuli-panos, joka on löydetty Kokemäen
kartanon kohdalla olevasta jaaresta. Jaaren pääs-
tä, kun jiti jäät ja tulvaedet vierittelivät,
rupeji näkymään tiliä; kartanon omistaja V.
Knarring antoi jentähden Rainaa tuota paik-
kaa, ja parin kyynärän syvyydellä tuli nain-
ke kyyn. pituinen, 3 kyyn. levyinen tiliismuuraus-
reastaan. Rakennus on nyt pohjiaan myöden
hävinnyt, ja mikä tarkoitus sillä on ollut, on vai-
kea päätää.†)

Näköä tarkemman kertomuksen ansainnee
tuo Simolan kalmiston kohdalla oleva Linna-
luoto. Se tonkka, jossa ennen mainitut haudat

†) Herrav. Knarring kuuluu jiti Muin. muistopatsaan
taneen kertomuksen.

Joim. on muistutus. Sellaista kertomusta ei ole yhtielle tullut.

ovat, on vedenpinnasta mitaten noin 38 jalkaa
korkea; täyriä laskeutuu järkkänä alas 30 jalan
leuyiseen juopaan, joka nyt on melkein kui-
villä, mutta ennen on juna ollut niin vakro-
vista, että se on myllyä käyttänyt. Juonan toisella
puolella on "Katavaluoto" niminen jaari,
250 jalkaa leveä ja pari sen vertaa pitkä;
tämä jaari on vähäisen matalampi kuin
ranta-tonkka, ja sen toisella puolella on tai-
nen juopa, 60 jalan leuyinen. Siinäki juonas-
sa on nyt niin niukkaa veden kulkua, että ke-
sätuimilla pääsee juna olevia kiviä myöten
kuivin jalain ylitse. Tämän juonan toisella
puolella sille on Linnaluoto; tätä puolen ko-
roaa se jatenki järkkänä noin 25 jalkaa
korkeaksi, mutta jaaren muilla junoilla on
40 à 50 jalan leuyinen matalikko, josta sille
jaaren keski-kahla, linnan sija, järkkänä
kohoaa, (katsoo juna tehtyä karttaa) tasaisiksi
mutta-tantereiksi; joka on noin 200 jalkaa
pitkä, 150 jalkaa leveä. Tantereen pohjoisella si-
vulla on 8 jalan korkeinen muttavalli ja sen
takana syvä vallihauta, josta vallin mutta
on otettu. - Virsta jaaren pohjois-puolella.

10.
(oikeastaan kaillis-puolella) on nyt noin 150-
200 jalkaa leveä, mutta niin se ei ole aina
ollut, sillä maa on maantereen puolella niin kö-
lää, että vesi juna aina nytki ruosittain ottaa
afansa. Kanfan-taru kertoo, ettei jaaren poh-
jois-puolella ole ennen ollenkaan ollut jokea;
mutta juna tuskin juna todellisuutta, jolla ete-
lä-puolella olevat juovat juna jaen juhteeseen ovat
niin ahtaat, että virrasja käyvän veden juna-
junden on melkein mahdoton ollut ainoastaan
niistä mahtua. Loukka kylä on mahtanutki
joki jaaren pohjois-puolella olla linnan aika-
na, koska ainoastaan sille puolen on varus-
tus ryhätty; etelä-rannalla onki ^{siunaan} ~~jaaren~~
~~allut~~ Koko matka, nuo kaksi juopaa ja leveä
jaari etuvarustuksena. Kullekin linnaraan
mahtanut tapahua aivan vettä myöten, jil-
lä pienintäkään jillan ja tien jalkaa ei näy.
Ei jaarella myöskään voi serottaa mitään
jalkaa, josta vaifi aihetta saada linnan juu-
rudesta ja laadusta; aivan maata myöten
on se jaotettu, ei kiveäkään jätetty. Mutta
jaarta kaivamalla mahdollisesti juna ki valoa
sai tähän hämäään afiaan.

Uusi-aika. Tätä aiota Kokemäellä ei ole
juuri mitään mainittavaa. Lotien aikana
1813 ja 1808 kehoitetaan tästäki joukko joukko
vihollisia läpikä kulkeneen, mutta mitään tap-
pela ei ole tapahtunut. — Nykyinen kirkko,
lähes sadan vuoden vanha, (rakenn. 1786)
on harmaasta kivestä, vähä keskiaikaisten
kirkkojen tyylinen. Kirkon kalustossa vanhim-
pia kappaleita ovat: Jaarnaalalla oleva
timalafi, kirkon seinällä puusta tehty ristün-
naulitun kuva, Preidel-nimisen miehen ma-
laama alttaritaulu, joka langen raakasti kuvaa
vürneistä tuomiota ja tainen vähempi taulu,
jossa on ristün-naulitun kuva. Tornissa on
kaksi kelloa, jaista vähemmissä on kirjaitus:
"Anno 1677 Holmia me fundebat Johan
Meyer. — Kongl. Maj:ts Troman och Gene-
ral af Cavalleriet den Högvalborne
Greve och Herre H. Axel Julius de la Gar.
die Greve till Läckö och Arensburg, Friherre
till Ekholmen, Herre till Dagden, Torves
Cumo, Autis, Arnoö och Fryberg". Suuren-
massa kellossa on vuosiluku: MDCCCLXXVII.

11.
Kirkon arkistossa nykyään ei ole mi-
tään mainittavaa. — Muuten näyttää
kirkon kirjasto olleen jo vanhuudesta
hyvin rikas, sillä arkistossa olevassa
vanhassa paperissa mainitaan, että Tu-
run akademian kirjastaan lahjoitettiin
24 p. Joulukuuta 1651 seuraavat kirjat:
Commentarius Joh. Pomerani in Fjal-
mas; Breviarium; Sermones de
Sanctis; Catalogus Sanctorum. —
Muutakilatalaisia kirjajia oli
jithen aikaan kirkolla, jaista osa
on vielä ki tallella, niinkun efira.
Catechesis Major Fin. Crisis; Cate-
chesis Minor ejusdem Crisis
Episcopi per Quaestiones manus-
cripta, y. m.

Arkistossa on myös tarkasti
luetelluna kaikki, mitä täällä a-
juvat herrasmiehet, joita on ollut.
ki langen runsaasti, ovat kirkolle
lahjoittaneet.

Afutus-tarinoita. Kanan kertomuksen mu-
kaan vanhin kylä Kokemäellä on Koomilan
kylä, ja Kun Koomilainen näki lastun tule-
van virstaa myöten, lähti hän katsomaan
"kuka perä-metsää haaskaa", ja löysi afuk-
kaita pitäjän ylä-päässä, Huivan kylässä.
(Näiden kyläin valia on 13-14 virstaa). Huiv-
van afukas myös näki lastun virstassa,
lähti sen vartta kulkemaan ja löysi naa-
purinsa vasta Tyrvaän ala-päässä; tätä
nukiteli hän, Kun oli rohjennut tulla hänen
metsä-sarkansa päähen afumaan, mutta jätti
kuitenki rauhasen elämään! Koomilaisten
naapuriksi jättä tuli eräs paimen Käyliästä,
hän oli kuuro, ja hänestä jäi "Kuuralan"
kylä nimenä. Nämä mainitut paikat
ovat kaikki jaen pohjois-puolella. Miten
etelä-puoli on tullut afutuksi, jätä en ole
kuullut kertomuksia.

On myöski muutamia kertomuksia pitä-
jästä alleista Huivistä, Jättäläisistä ja Wuoris-
peikaista, jotka kaupa kertomuksiensa kaikki
seottaa yhteen. Näitä kertomuksia on Lind-
ström-vainaja ennen mainitusja kertomuksensa jät-
käsput.

12.
Loytoja. Paitti niota arvokkaita loytoja,
jotka ovat yliopiston museoon tulleet, pakar-
muuden aikaisista hautaus-paikoista Aimalan ja
Jimpelin maalta, on täältä löydettyitä ja
masja museosja, ja edellä-mainitut, jalki Koo-
nikan mästä ja pransfikatu Kierikan rie-
melta, joka kivikatu Kroatilan kylästä.
(Kuvet ja kirjasto Suom. ryp. Muinaist. Alkeita).

Tänä syksynä löysi Wekaran talon ifantä
Kroatilan kylän rajalla olevassa Lannilan ky-
lässä piikkiäisen taltan, vanhasta pellasta.
Kivikalun Anttilan pellasta, joka on Jimpelin
mäen kohdalla jaen etelä-puolella, on Kellarin
tehdessä löydetty vanha miekka, joka oli past.
Lindströmin huostaan tullut, ja hän Linnon
kirjastoon yliopiston museoon.

Kivikalujen löydöt muuten näillä tiesmit-
la Janotaan olleen erittäin runsaita; näyttää
jittä, ettei täällä kivikaudella ole ollut "kirne-
hetäntä kylä". Kokemäellä, Harjanallasja ja
Kauvaajan Kappelisja kumbe melkein joka
afunnassa Kerratannan, että kivikaluja on
löydetty, ja että niitä on jatkottain an-

nettu past. Lindström-vainajalle, taikka
on niitä pienitty lääkkeitä, tahi ovat muuten
hukkaantuneet. Niinpä sanotaan hänen esim.
kerran lukufijailla ollessaan Rannan talossa
(viimeinen talo Kokemäellä Huittisten rajalla)
saaneen taistakymmentä kivikakua, "ukon-
vaajaa". Samain sanotaan hänen niitä Kau-
vatolta ja Harjavallan Huinjärven kylästä
niitä sumuisia saaneen. - Lienevätkö ne
kaikki museaan saapuneet, vai mihin on
joutuneet?

Harjavatta.

Tämä pieni seurakunta on Kokemäen
länki-jiuon, Kokemäenjoen kahden puolen. Jos
ottaa tuon nimen "Harjavatta" suomalaisiksi
syntyttään, eikä sen ^(käänteen) usko johtuneen Salpa-
laisesta sanasta, (vald = metsä) kuten muuta-
mat luulevat, niin se on luonnollisesti tullut
tuosta Salpausfelänteen harjusta, har-
jasta, joka tässä seurakunnassa juoksee
jokseen asti, kulkee pitkin joen vierustaa
Nakkilän rajalle asti; juna yksi haara me-

13
nee joen pohjais-puolelle ja juna syntyy
kietarantainen, jikasa Lammaisten kaski.
Kaikki Harjavallan joen etelä-puolella ole-
vat kylät ovat tuolla harjanteella eli kau-
kaalla, joka vallaittaa puolen seurakuntaa;
ja kaska se näin vattavana kulkee, niin
miksi ei sitä ole johtunut nimi Harjavatta.
Kaukaan takana, jonne, kuten mainittiin,
noin 4-5 virstan leuyisenä kulkee joen
vierustaa, tulee avarat ja viljauat niittu-
maat, Huikkaisten kappelin rajaa vastassa,
joen pohjaisella (Kaittipella) puolella on joen
varrella puolen virstan leuyinen petto-
aukko, sen takana kulkee niin kivinen mäki, et-
tei monessa paikassa ole tietä sen ylitse jaatu.
Mäen takana on niittäjä, laita ja metsä.
Harjavatta on ollut Kokemäen kappeli,
mutta nyt juri on se saapumaisillaan eri
pitäjäksi. Jo vanhimpiina aikoina on Har-
javallassa luultavasti ollut joku rukous-
huone, koska kerrotaan, että Kokemäen ja
Uvilan papit siellä ovat käyneet jumalanpal-
velusta pitämässä. Sitte v. 1669 jai se kap-
pelin aikaudet, 1868 jai se lunan erata eri
kirkkoherra-kunnaksi, jaksi se kohta valmistuu.

Pakanuuden aika. Jäännöksiä, jotka ovat vanhempiä Suomalaisten pakanuuden aikaa, n. k. Hütten kiukaita, on Harjavallassa oikein kofatta. Ensiksi on sellaisia 8 kappaletta Näyhälän kankaalla, noin 1½ virstan päässä Kokem. joesta. Kangas on tuota usein mainittua Salpausfeläinnettä, ja tässä siitä yleensä muutamain jalain korkeinen hieta-harjanne, jota sanotaan "Wiasuarekhi". Hütten kiukaista on ~~nyt~~ 1:nen 36 jalkaa läpimitaten, tästä ei kuitenkaan ole enää paljoa jälleä, sillä muutama vuosi sitte on siitä kivet ajettu sillan rakennukseen. Jäännökset keskellä on vielä nähtävänä 3 jalain levyinen pyöreä hauta, eli ontelo, ja Näyhälän isästä, joka tätä kivi-lajaa oli ollut purkamassa, vakuutti, että tuo ontto oli muutamain jalain korkeinen. 2:nen 44 jalain päässä edellisestä on 50 jalkaa läpimitaten ja 12 jalkaa korkea. Tämä on aivan täysinäinen ja kaunis niinkuin kumassa oleva kiviinatti; kiukaan päällyspinnassa on kaksi kolaa eli syvennyksiä, 10:nen jalain päässä tästä. Nuo syvennykset näyttävät syntyneen yiten, että kivi-

14.
panoksen sijalla on ollut ontto, joka on valahdannut tukkuun, ja niin ovat kivet sitte kohdatta painuneet alemmaksi. 3:mas, edellisen vieressä, jäännös pienemmästä, 10 jalkaa läpimitaten. Tästä taas 20 jalain päässä 4:jas täysinäinen ja kaunis, 36 jalkaa läpimitaten, 10 jalkaa korkea, keskellä yksi syvennys. 5:des 14 jalain päässä edellisestä, 45 jalkaa läpimitaten 10 jalkaa korkea, päällyspinnassa kolme syvennyksiä, joiden keskimmäisen asema on kuin kolme on kulmapisteiden. 6:des edellisen vieressä, 10 jalkaa läpimitaten, yläosa hävitetty. Kaikki nyt mainitut kiukaat ovat hietaharjanteen korkeimmalla kohdalla juorassa linjassa, jotka käyji jätinki etelästä pohjaan. Paikalta on avara näköala yli koko Kokemäen alueen. Vielä on noin 80 askelen päässä edellisistä etelään päin jäännöksiä pienestä kiukaasta, ja kiukas-rivin itä-puolella myös jäännöksiä suuremmasta kiukaasta. Tässä on myös ki mainittava, että tällä samalla kankaalla, muutamain virstan päässä näistä on yhanmainen Hüttenkiukas Talosen lähellä Kokemäellä.

Toinen ryhmä kiukaita on Torttilan

Kylän Keisarin talon maalla, noin $3\frac{1}{2}$ virstaa
kylästä; "Honnaen haasja". Näitä on 5 ja ovat
lähellä edellä-korrotun kankaan syrjäällä, ja
ta nitut alkavat; eivät ole ^{keskenään} järjes-
tyksessä vaan siellä täällä, muutamain kym-
menen sylen välimatkalla toisistaan.

1:nen 50 jalkaa läpimitaten 10 jalaa korkeu-
nen; keskellä kaksi syyennystä. 2:nen 70
jalk. läpimitaten, 8 jalaa korkeinen; kes-
kellä yksi syyennys. 3:mas 60 jalk. läpimita-
ten, 8 jalaa korkeinen. 4:jas ja 5:des ovat vä-
hempinä. Kangas tästä kohdasta on hyvin ki-
vinen, mutta niin tyyntä on Riviä Kiukkaiden
lähellä otettu, että esim. metsätie, joka näin-
den ohitse kulkee on usean kymmenen sylen
matkalla aivan kivetöntä ja jileää, vaikka
muualla on jangen kivinen.

Tämän kankaan takana on noin $\frac{1}{2}$ virst.
tan levyinen niittu-lakeus, joka on katkeama-
tonta alankoa aina Pohjanlahdesta asti ja
on varmaanki aivan ollut merenä. Saman alan-
gan Porin sinulla olevaa osaa sanotaanki
"Latomerellä". Niitun taifella sinulla kulkee
taas mäki-harjanne, jolla on useita niittien
kiukaita. Ensi kivi on yksi Räyhälän ja-

15.
raua, Huhtalan torpan pihassa; siitä puolen
virstan päässä laasteen päin (johon päin harjanne
juoksee) on tainen Hapon torpparin Honnaen
maalla. Tästä taas $\frac{1}{4}$ virstaa päässä, Jutin tor-
pan Saaman kartanau takana on kaksi vähäistä
ihon vierokkain, ne ovat noin 20 jalkaa läpimi-
taten; muutamain kymmenen sylen päässä
näistä on taifet kaksi rinnakkain, niin kuin pa-
rikunnan hautakammut. Taas $\frac{1}{4}$ virstan
päässä, Rütthön talon haasja on 3; 1:nen noin
70 jalkaa läpimitaten, keskellä fuuri kolo,
mutta se on ihmisten kaivama; tästä muuta-
man kymmenen sylen päässä on 2:nen, vähäi-
vähempi edellisestä, jätte 3:mas, 80 jalkaa
läpimitaten ja 17 jalk. korkea; tämä on
korkein ja kaunein mitä olen nähnyt,
muodoltaan kuin jokiritoppi. Muutama
jata syletä näistä eteenpäin, Rütthön talon
pihasja on taas aimollinen, 60 jalk.
läpimitaten, 12 jalk. korkea, pinnalla 2
syyennystä. Tämä vieresjä näyttää olleen
aikoin jättiläis-kokainen, mutta sitä on pal-
jo hävitetty. - Mainittakoon myös sinuun-
nen, että lähellä näitä paikkoja on erään

niiden nimi "Kauppo", tuon uunin ja
merkitystä ei nykyinen kauppa ollenkaan tun-
ne.

Kun Rittiästä kuljetaan virstan uerta
harjannetta myöten, tullaan Toripuan torpalle,
josta taas on 11 tuitten kiivasta. Kaunis mäen tor-
pan pellon takana on 1:nen 70 jalkaa läpimitaton
12 jalk. korkea; 2:nen 50 jalk. läpim. 8 jalk.
korkea, näiden välillä juuri edellisen kyljesellä
on 3:nes 18 jalkaa läpim. 5 jalk. korkea. Vähän
matkan päässä näistä on kaksi vähälantäistä,
4:jas ja 5:des. Kaunis mäen torpan uertajäpietes-
sä on 6:des 80 jalkaa läpim. 15 jalkaa korkea,
keskellä yksi ynnennys; tämän ympärillä on vielä
kolme muuta, yksi suurempi, kaksi vähempää
(7:mas, 8:jas, 9:jas). Tuosta suurimmasta kiivasta
ta kerrottua juttu tällainen: Kun kerran Kau-
nismäen vaari Juhannus aamuna aikaisiin
lähti kirkolle ja tuli näiden kiivaiden
kohdalle, huomasi hän suurimman päällä mai-
nion suuren hopeamaljan, yllättä kullatun,
mutta juuri käärme makasi maljan vieressä,
jota vaihdaton; ukko lähti kartanalla ^{hakemaan} siellä,
jolla tappaisi käärmee, mutta kun hän

16.
palasi ajeineen, olivat malja ja käärme
kadonneet. Juuri torpan pihassa on kiivas,
10:nes, sen ympärillä näyttää olleen muita
vähempää, mutta ne on hävitetty; ja vielä
on 11:nes muutamain kymmeneen yleen päässä
tästä; mutta kuitenkin jo kiivaiden kappelin
puolella, tämä on puoleksi hävitetty, ja sen
keskellä on juuri maaperäinen kiivi. Harjan-
nelta vielä kestää vähän matkaa, mutta kiivai-
ta ei jilla enää ole. Tämä kiivas-farja on juu-
ri kun yhtä juonta niiden kiivaiden kanssa,
joita kiivaiden kappelin kirkon paikalla on
juuri joukko. Nimet näissä kirkissa ovat rusto-
aa hietakiveä, joka ensimmästi on kaivettu
ahukaisiin liuskaitiin; eikä juuri ole suurem-
pia kiivia, kun sellaisia, että mies huokeasti
vaiji kantaa.

Kun katselee näitä ryhmiä, jaisja kiiv-
kaat ovat lähellä toisiaan, johtuu ehdottomas-
ti ajattelemaan, että monet niistä ovat perhe-
hautoja. Kuten olen kertonut, on usein sellaisia
ryhmiä, jaisja on yksi isompi, yksi vähän vähem-
pi ja juuri niiden kyljesellä olevat pienet. Ja
jos ne todella hautausrainiaita lienevät, niin
varmaan niiden koke opettaa alla lepääjien

Vrt. myös Lindströmin luettelot Hiettenkiivasta. Kumpu soken s. 177.
Toim. muist.

arvoa, jille ~~fitti~~ ei juinkaan ne ole jot-
tamatta tulleet, yksi juuremmaksi, toinen
vähemmäksi. Mitä taas niiden afemas-paik-
keihin tulee, niin ovat kaikki mitä olen
nähty, korkeilla, kauneilla paikoilla, niiden
luota on aina kumminki yhdelle juunnalle
avara näköala.

Kun harjanteelta, jolla edellä-kerrotut kiu-
kaat ovat, taas mennään puolen virstan
levyisen niittu-kaistaleen ylitse, tullaan
Hirijärven kylään, johon kuuluvista tari-
noista vähän kerran, vaikka ne melkein
kaikki ovat jo entisestä tunnetuita. Kansa,
noin täällä Hirijärvellä kun Käytiäsfäki
kertoa, että kun Lalli oli P. Henrikin sur-
mannut, rupesivat häntä häret ahdistelemaan,
niin ettei hän kellarisjaankaan saanut
rauhaa. Tuskinpaan pisti hän hevoset afisiin,
lähti ajamaan ja tuli Kiukaisten kappeliin
ja Harolan kylän paikalle, täällä hän
rakensi pienen pirtin, jossa aikoi ruveta
olelemaan. - Se paikka kutputaan nyt vielä
"Lallin maa". - Mutta ei hän sielläkään
saanut rauhaa, hänen täytyi vielä
uaeltaa ja tuli niin Harjavallan taustat.

le pienen järven raunalle. Täällä raken-
si hän mäen rinneeseen kivisen kodan,
jota kantaa mäki nyt vielä nimen "Kotamä-
mäki"; ja kodan tilalla olevaa tarppaa
sanotaan "Kotamäkeläksi". - Erään vanhan
sopain kuulin kertovan, että Kotamäessä
on kivi, jota sanotaan "itkukiviäksi", jyytä,
että Lalli jille oli istuskellut ja itkeskel-
lyt onnetuuttaansa, ja kivi aina on mär-
käni Lallin kyynelista, oli kuten kuiva
ilma hyväni. Seppä janoi monta kertaa
olleenfa kiveä katso masfa ja aina tavannensa
fa jän märkäni. Sain pyydetyksi hänet
minulleki tuota merkillistä kiveä näyttä-
mään; yhdessä fitte fita tarkoin tutkistelt-
tiin, tarkastettiin, mutta kuiva oli kivi;
seppä ihmetteli kovasti. - . Mutta nyt oliki
mitä pahtovin Heinäkuun päivä, joka
kyllä kuivafi juuremmatki vedet. Kun yhdet
kyyneliet! - Miten Lalli fitte hirsten kaa-
taman puun kora hukkui tuohon pieneen
lammikkaan, joka jütä fai nimekseen
"Hirijärvi", on yleensä tunneltu juttu.

Muitomia fewkaltaisia kuoppia eli sy-
vennyksiä kun pakanuuden aikaisissa haudois-
sa, on Motilan talon maalla Torvelan kyläs-
sä, lähellä edellä kerrotun Wiasuoden
syrjää. Niitä on joskus kaivettu, ja on niis-
tä hiiliä tavattu; haudatki kansa niitä luulee.

Keskiaika. Muinain-jäännöksiä tässä
aialta ei tiedä Marjavallassa olevan. Mutta
tässä otan puheeksi tuon Kangastien, joka
fewmukaan ^{kun} olen siitä selvää saanut,
alkaa vattomaantiestä Torttilan kylästä,
juuri Nakkilan rajalta, kulkee pitkin
Lappauselänttä Marjavallan, Kokemäen
alapaan, Käyliän, Läkylän, Orikpään ja
Laimaan läpi, ja siitä yhä eteenpäin,
mutta siitä on tiedä kuin ka kauas. Tuon
tien nimi tunnetaan kaikissa edellä mai-
nituisissa seurakunnissa, se on "Huovintie".
Täiset tuntevat ainoastaan few nimen, tai-
set taas kertovat, että siitä myöten ovat
ennen kuin kaan huovut kulkeneet
Turusta Pohjanmaalle, ja siitä on se ni-
mensä saanut. Tällaisew selityfew kun-

18.
lin kaikissa mainituissa pitäjissä. Käyli-
ässä ollaan tuosta nimestä, jamaun kun ties-
täki, enemmän tietämättömiä, mutta luul-
tavasti on täällä Huovintien nimiseen ka-
vittanut se kylätie, joka kulkee järven
itäistä puolta. Omituinen on tuo tie juurikin
juhteessa, että kukaan ei sitä kunnassa pida,
mutta kuitenkin on se sellaista, että siitä myö-
ten monessa kohden vahvasti ki ajetaan.
Esim. Käyliäläiset, Läkyläläiset, Ouralaiset ja
Kiinkäläiset siitä usein on ennustienä käyt-
ävät Porissa kulkiesaan. Juuri Huovintien
varrella ovat nuo ennen-mainitut Hiitten
Kiinkaot Käyhälän kankaalla ja Taloseon
saralla; myös Orikpäässä ja Laimaalla
on few tienaille muinain-jäännöksiä. —
Luultava on, että tämä tie on itävaikse, on-
pa vanhempi "huovio".
Uudemmalta aialta ^{ei ole} täällä mitään mainit-
tavaa; ei ole myöskään täällä mitään apu-
tuotarinaita, paitsi se, että vanhinna kylä-
nä pidetään Pirkkalan kylää, ja sanotaan
sitten tulleen Pirkkalan pitäjältä apukkaita,
mutta few enempää ei siitä kaan tiedetä.

Arvattavasti onki tuon kylän nimi tullut vanhaista kauppa-Pirkkalaisista, Jamateen kun Kokemäellä Pirkkinäs' en (=Pirkkinie-men) kylän nimi. Ei juinkaan tuolta mah-tavatta kauppareuralta jäännyt Kokemäen-jokikaan kokematta.

Löylyjä: Miten jo olew ennenki mai-rinnut, Jamataan Harjavallan Huirijärvettä, ja muittaki tienaitta paljo löyttyen kivi-kaluja. Yhtiöistön museon saapuneista on yksi kuvattuna tri. Aspelinin ennen-mainitussa kirjassa, kuva 39. Sepältä, josta odella kerrain, sein filmästä rikki työdyä kivinajaran (jau-ka olew museon jättänyt). Sepä oli myöskin niittä tienain löytänyt Kappaleen mustaa kiveä, Jaman näköistä kuin vafara; yel-laista ei täällä muuten näe, ja Kenties onki tuo kiven Kappale muutto tänne tuotus aje-aineelefi. —

Huittisten pitäjä
ynnä Wampulan ja Kouvajän Kappelit.

Maa Huittisissa ja Wampulassa on tojais-ta ja aukeaa, ainoastaan muutamaa vähäiä korotuksia on vielä taällä, ja juurimmat niistä on vat Ripovuori ja Työllönvuori. Kouvajän Kappelissa on maa vähän korkeampaa ja epätasaisempaa; tämän paikka juoksee Satakunnan selänne, ja jätä eroa matalampi harjanne, joka kulkee pitkin Kappelin kakkoo kahden, ja loppuu Karhiniemen nonaän Huittisissa. Kolme järveä on Huittisten piirissä: oja Lääk-sijärvestä kuuluu Kouvajälle, jätä lähtee pieni Kouvajänjoki, joka Jamassa Kappelis-ja kulkee pieneä Puurijärven läpitsä, ja jille laskeentuu Kokemäenjokeen; emäkiskalle on pieni Kookijärvi eli Rajalan (Rajalan) järvi lähellä Kokemäen rajaa. Jokia on: iso Kokemäenjoki, joka Tyrväältä tullessa Huittis-ten ala-päässä juoksee hetken matkaa kakkoo kah-den, jille kääntyy päinastaiseen juuntaan, luoteeseen; joen mutkassa on Karhiniemi, ja tuohaw mutkaan tulevat Laimaanjoki, Punka-

laitumenjoki ja Lammajoki. Laimaanjo-
keen yhtyy Wampulan ala-päässä Alasta-
ran takamailta tuleva Kouranjoki, jonka
pohjais-puolinen alkukaara on Palajoki,
etelä-puolinen Murtajoki eli Hennijoki. Joita
ja nenoja on Huittisissa jotenki parjo.

Huittisten pitäjältä lausuu piispa Jas.
Tengström^{*)} "Minkätähden tästä seurakun-
nasta, joka luonnon-eteuuden puolesta on
Laiman seudun parhaimpia, ei mainita mitään
tällä olevissa vanhoissa kirjotuksissa, on
vaikea selittää; niinkat ovat myös ne histo-
rialliset tiedot Huittisista, mitkä E. Carenius
on esiin tuonut kertomuksissaan Huittisten
pitäjältä. (Physico-Oeconomisk Beskrifning
Öfver Huittis ¹⁷⁵⁹ Lokn).

Kappelit Huittisten emäkirkosta ovat jo
jotenki aikaisin eronneet; ne näyttävät
tällä; - niinkuin monessa muusaki paikka-
alleen sufsiki rukoushuone-kuntia ja niis-
tä sitte ovat paivuneet kappeliksi. Tällä
Länzi-Suomesa, jossa kappalla on maata

*) Kirjasaan. Afhandling om Presterliga Tjinst-
görningen —. Delen II.

20
muutaki mukautta, enemmän kuin poh-
jaisissa, keskisissä ja itäisissä maakunnis-
samme, ei siihen paljoa tarvitakaan
ennenkun jinn-puolisja olea kylä rakens-
taa rukoushuoneen. Maamme monessa
seudussa ovat kirkko-matkat lähes kym-
mentunta penikulmaa, mutta Länzi-Suo-
malainen ei viitti juuri penikulmaa edem-
pää mennä kirkkoon; jillein on toinen
rakennettava. Niin on tällä, Wampu-
lasjo 1590 neljä talanpaikkaa rakentaa
neet kappelit; jossa Huittisten papit ovat
käyneet jumalanpalveluksia pitämässä; ja
1650 on Wampula saanut kappelion oikeudet.

Kauvaissa on ensimmäinen kirkko ra-
kennettu 1646, mikä kuitenkin ei ole tullut
käytäntöön ennenkun 1696; jittenmin
on Kauvaissa tullut eri kappeliksi. Keikkian
(Keikkisaaren) rukoushuone on myös jo
1687 rakennettu, ja Huittisten papisto pitää
siellä kirkkamenat joka neljäs pyhä.

Takanuuden aika. Muinaisjäänökijä-
tä on Huittinen peri Käyhä, jota D. Skogman-
ki valittaa "muisto-jutuisaan." (Suomi II jaksol. 2. osa).

Kalme matalaa Hiltten kiviasta on Ripo-
vuodella, joka on Kokemäen jaen rannalla,
vastapäätä Karhinientä. Kivkaat ovat muu-
taman Jylen päästä taivistaan, puoleksi hävi-
tetyitä. Hiltten eli Jättien asunto kun oli
tämä vuori, on siellä yhdessä kivessä mai-
nion Juurit Jormien ja varpaiden Jijät,
jotka näyttävät niinkuin ukko olisi Jitä
kivelle köpinyt; ja ovatpa nuo Kolat
niin luonnollisen näköiset, että ihmetellä
täytyy. — Kiviraunan rusthallion vai-
nion takana on Lammelanmäki nimi-
nen kumpu, juna Kivittäin matalaita Kuop-
piä, jotka näyttävät vauhoilta haudoilta.
Muuten on Koko kumpu sen laatuinen,
että Jitä voipi hautaus-paikaksi luulla.
Keski-aika. Hiljua Huittisissa on Kir-
Kojen kanssa ollut paljo tekemistä. Niinpa
Kerrataan, että Kun Kirkkoa ruunettain ra-
kenta maan Karhinimelle, joka on Huit-
tisten vauhin Kylä, hajottivat Huidet yöi-
lä aina sen, mikä päivällä tehtün, ja
heitteivät Ripovuorelta Juuria Kivi-
lohka-
reita, jotka nyt vielä näkynät. Ei

21.
tuosja kirkon rakennuksesta Jus päästy
Kurista marihin; mutta niimein ruunettain
äänen kuuntavan: Tee Kirkko Karfattin,
Karfattisja Kirkko kaunis on; mutta ei Ku-
kaan tiennyt misjä tuo Karfatti on, Kyryt-
tän Jitä kuuntajatta ja hän neuvai: Panc
opettamaton härkäpari kivessä vetä maän,
mihin se pyyhähtyy, Juna on Karfatti. Teh-
tän niin, ja härjät pyyhähtyivät mäelle,
misjä nyt on Kirkko. Juhen Jitte ruunettain
Kirkkoa rakentamaan ja Kyllä työ joutui,
yöllä tuli näkymättömillä Käpillä enemmän
uالمista Kun päivällä näkynillä. Kerran
Ki Huidet tainat jakea myöten Juurta Kivi-
läjää Kirkon rakennukseen, mutta Juuri Kun
he Kivinsen jaella tulivat lauloi Kullek
aamulauluon, Jamasja Kivet Kaikki jaen
poljaan. Hilji Kynjäisi korvallis taan Juuttu-
neena ja Janai: Kaiteki halenneet Jaruet
pitäisi rengastaa, (f. o. Kukkajen nakkurin,
jotka ovat Jarueis- ainetta pitäisi panna ren-
Kaat, etteivät vai laulaa). Mutta oli

*) Tämä kertomuksen on myös provasti A.
Warelius julais nut, vaiikka vähän lyhemmin, Kerta-
muksestaan. Bidrag till Sinlands Känmodom i ethno-

Kirkkalla vihallisiaki, jos hyvänsuopiikki,
sillä, kun kirkko tuli valmiiksi ja kellait-
la alettiin jaittaa, kun Kaija rupeesi kas-
jumaan; heitti Huiji lamaiselta Ripouus-
relta suuren kiven kirkkoa kohti; kivi
ei koskenut kirkkoon, vaan putosi "Heinä-
riikkilän pellolle" ja hautasi alleensa miehen
ja härkäparin, jotka olivat pellolla kyntämas-
sa, ja jolla kiven alla ovat ne nyt vielä.
Kun Huiji näki, ettei kivi kirkkoon koskenut
sanoi hän: "Letto oli heitto," (j. o. heikko oli heitto).

Karhinimellä näytetään vielä sijaa, mihin
kirkko on aiottu rakentaa, se on 60 jalkaa
pitkä, 40 jalk. leveä jalan syvinen syväne;
Omitusta oikein, että se paikka syvänteelle
on kulunut. - E. Carenius kertomuksensa
sanaa, että juna on kirkko ollut valmiiksi,
mutta kuten kuulumme, sanaa tarina, ettei
kirkkoa juna valmiiksi saatu. - Kirkko
hautausmaahan on ollut myöskin Samman

grafiskt hänseende." Suomi ¹⁸⁴⁷ Sjunde årgångens
sivu 53.

1) Huittisten kirkon nimi on Kaija-(Kaija).

22.
Kylästä, juna misä nyt on Jakkulan kas-
tano; paikkaa on ennen sanottu "Kappelin
mäski," ja vanhoja rahojä, jolla yksi vanha
miehen on juna löydetty. Huoneiden perus-
teita kaimettaisja on juna vielä näinä ruopina
lunta tullut esiin, ja pieni kivi seinäinew kel-
lari on vielä jilla paikalla; kellarin ei käy
sinutta onsa, vaan on se ainoastaan päältä
auki, luokan jena olleen kirkon laattian
alla; kukaan ei jena ikaä tiedä.

Huittisten nykyisen kirkon itäinen pääty
ei haara ^{on} keskiaikainen, mutta mitkä vuodelta
se on, juna ei jaa tarkkaa jeltää. (Katsa juna
lehtyjä kuvausta; - Harni on läntisjä pääjä, jena vas-
tapääti oleua ofa on vanhin). Kirkon arkistosja
on paavilainen mesjukirja, janka laitaan on
kirjaitettu: istud missale emptum est pro
ecclesia Huittensi a Remundo M. XI. prat.
D: no D: no Magno Episcopo Aboensi MCDXIX.

Jotenki jena aikuinen mahtaa kirkkoki-
olla, kun tuo vuosiluku kirjasta. Kirkon al-
kuperäinew ofa on ainoastaan 13 jytta pitkä,
6 jytta leveä; seinät ovat pakut, mullkero
kivistä teltyt, katto tilitistä holvattu. Pääty

Figur
in passus
tikten
Kuv. 3. Huittisten
kirkon.

ulkopuolelta on emitiifilla kalalla kaur-
nistettu. Kirkkoa on jillo monet kerrat la-
vennettu.*

Kirkossa on vanhaa puusta tehty ris-
tinnaulitun kuva, jossa on vuodelukku 1683;
kaksi alttaritaulua vuodelta 1753, toinen
näistä kuvaa Simeonin siunaavana Jeesusta,
tämä si ole aivan huonosti annistunut;
toisessa on tuo tavallinen ehtoollisen asetta-
minen. Parven eli lohterin rintaan on ma-
lattu kolme joulukuvaa ^{Vanhan Testamentin} tyhjiä vaimeis-
ta, niinkuin esim. Juditha Holofanin pää-
kädessä; Käyha' leski öljyastiaineen, jätkä
Elifa täytti; Rebekka juottaa leazarin ka-
melit, y. m. Toisen lohterin syrjässä on kol-
me pientä enkelin päätä maalattuna. Mitään
seinämaalauksia ei ole.**)

X) Torni ja sen puoleinen ovi kirkkoa, sekä
eteläinen risti on rakennettu 1793. Pohjan-
ovi 1860. Sakaristaspa, joka on kirkon vanhim-
man ovan vieressä on vuodelukku 1738, mutta se on
luultavasti jossain korjauksessa pantu, sillä sakarista
sanotaan olevan vanhempi kuin kirkko, ja jillo
se näyttääki.

XX) Olev tahtonut näistä srittain mainita sen-
ki tähden, että kirkko tulevana keväänä maalataan
ja siivotetaan uudesta, ja jillain tulevat nuo leh-

Afutustarinoita. Tarun mukaan on Kar-
hiniemi vanhin kylä Huittisissa; Kerrotaan,
että kalastaja ukko oli tullut venkellä joutain-
ja pyyhähtynyt afumaan tuon Jorman nimen no-
naan. Mutta Kekkonen ja Tyrnävä olivat jo
ennen afutut, koska taru kertoo, kuten edellä
olemme maininneet, että Kekkonenkelainen
naapurinsa tapasi vasta Tyrnävältä, vaikka
hänen oli kulkeminen juuri Karhiniemen
ohitse. - Muiden kyläin afutuksesta en kuul-
lut kerrottavan. - Kauhatsalla sanotaan Kulk-
kilan kylän Lääksijärven rannalla olevan
seanhieman, ja kun Kulkkilan kulkot lauloi-
vat keittelivät Hiedet Tulinimestä, Tyr-
nävän puolelta juuria kiviä, niillo kulkokaja
jurmataksien; Kivet näkyvät nyt vielä
Lääksijärvesä. - Kumpula on tyhjä tarinois-
ta, niinkuin muinaispunkkista ki. -

terein partaispa olevat kuvat hämitettyiksi. Mut-
ta jos Muin. muista yhtiä pitäisi ne sen arvoina, että
niitä kannattaisi museossa säilyttää, niin vaiki ne hu-
keasti sinne saada, kllin jahaifi jokaisen taulun erik-
seen irti. Maalaukset eivät tosin ole vanhempia kuin
vuodelta 1793, mutta muuten ne eivät ole aivan huonoa tekoa.

Louhoja. Kaunajatta on kiivi-aseita mainin,
on paljo löydetty; mihin lienevät kaikki joutuneet.
Pastori Palofella on erittäin kaunis kiivi-
vafara, joka on löytty Kaunajän kirkon
luota; rusthouari Marttilalla oli tainen jamal-
lainen vafara, löydetty talon läheltä, rii-
hen perustusta keiuettaisja, ja ~~Kalevi Reikhaan~~
~~oli muuten kästee~~, löydetty myös Marttilan
talon läheltä. / Wäime mainittu vafara ^{ja rikkainen taitta} ja ~~muuten~~
^{kirves} ~~kaupat~~ jätettiin nyt Gykykä yliopiston museaan.

Kuittijissa Riponuaaren alta pellasta on löy-
detty kiivikirves, mutta sen löytäjä ei jätä jät-
tanut löytämään komeraistansa, jicllä käy-
desjani. Kuten jo on mainittu, on Takku-
lan maatta kappelin mäestä löydetty van-
hoja rahoja ja miekka, joka jättyteltään
Kuittisten kirkossa; se on 7 kottelin mittai-
nen ja muuten jötenki jamallainen Kun-
kakemäen Aimalan maatta löydetty miek-
ka. Mihin nuo rahat ovat joutuneet,
jüitä ei ole tietoa; luultavasti on ne yula-
tettu. Kiiviraunan pellasta, joka on Pun-

He on kuvattuna ennen mainitusja Teri Appelinin
Kirjasja

24
Kalaitumenjäen viressjä, on usein Kyon-
nettäisjä tullut esin vanhoja rahoja; muuta-
mia jüitä löydettyitä rahoja on Kiiviraunalla
tallella, ne ovat kuningatar Kristiinan aiait-
ta. Onko tuo vanha kartano, tahi hauta-
us-paikka ^{jüitä} ei kaufa tiedä mitään kes-
toa. Kiiviniemen ja Naskalan kylän välillä
on paikka, jota janoetaan "juutin-aroksi", jüi-
nä ovat kaunan kertomuksen mukaan kuit-
tisten miehet tapelleet Tanskalaisten kansja,
(luultavasti Gustaa I:n aikana), ja vanhoja a-
seita on jüitä mukka löydetty, mutta kukaan
ei muista mihin ne jüite ovat joutuneet.

Punkalaidun.

Tämä pitäjä on pitkäjä ja jankalla
kaistaleella pienen jokenja kahden puolen
jäen varrella on nain viistan leveydettä
pellokki jorakaettua ankeata; pellajen taka-
na ovat mäet. Jäen pohjaisella puolella, jö-
tenki yhtäjuuntaisesti sen kansja, kulkee
takamailta mäkihajanne pitäjän päästä pää-
hen, jicllä on eri kahdisja eri nimensja, nün-

Kun Yhriuori y. m. Pitäjän etelä-puoli, Lai-
maata vasten on enempi tafaista, siellä on
juuri juoksi. Punkalaitumen pitäjä on koost-
tu monesta pitäjästä; jihin on otettu ainet-
ta Huittisista, Tyrvaasta, Wefilahdesta ja
Urfjalasta; senpä vuoksi on se kuulunut kah-
teen maaherran läänin, Turun ja Hämeen
läänin; nyt se kuuluu Kokonaan Turun lää-
niin. Tämän pitäjän Huittisten puoleinen osa
on ennen ollut Huittisten kulma-kuntana,
se onki vanhin apukas täällä; jille se on tu-
lut kappeliksi, johon on osia edellämaini-
tuista pitäjistä liitynyt, ja näin kokoa saa-
tuaan on se jo v. 1639 tullut erityiseksi
kirkkoherra-kunnaksi.

Kerrataan, että Punkalaitumelaiset en-
nen vanhaan ovat tehneet paljo puvasti-
aita, punkkia ja muita, joita jille ovat juu-
rilla reki-laitiilla kulettaneet Turkuun
ja muihin ranta-kaupunkeihin. Wihdoin ru-
nettui kaupungeissa nuo astiain kaupitjat tun-
temaan, ja kun heidät nähtin kuormineen
tulevan, sanottiin: "Nuota punkka laitia-

25.
laisia taas tulee." Jos kysyttiin: Keltä astiain
ostit? vastasi ostaja: "Niitä punkka laitia-
laisilta." Näin, mukaa, on tämä pitäjä ri-
mensä jaanut; ruotsiksi se kuuluu Pun-
galaitia, mutta suomalaiset ovat sen Pun-
kalaitumeksi muodostaneet.

Pakanuuden aika. Näin le virstaa Sark-
kilan kylästä, penikulma Oriniemen kylästä,
viimeksi mainitun kylän Wotilan talan met-
jässä on paikka "Konatummaa"-niminen
paikka; siinä on muutamain Kapan-
alan juurineen jileä paikka, jonka nimi on "Ko-
natun levo"; se ei ole yhtään metsistynyt, ja
muutama vuosi jille oli maan omistaja sen
kääntänyt peloksi, mutta se ei mitään kas-
vanut, mukaa siitä syystä, että hiidet ovat
siinä ennen leikitelleet; vaikka jyy kasva-
mattomuuteen on nähtävästi se, että tuo aho
on pelkkää hietaa, ainoastaan hyvin ohut nur-
mikerras päällä. Tämän "levan" syrjässä on
kuusi pientä kivi kyyhystä, joita, taltuneena
näkemään nyötä mainiaan juuria Huittien kiu-

X) Täällä sanotaan "karjan levo", "linnun levo", se
tietää paikkaa, jossa karja talvi lintu on maannut.

Kaita, en olisi juuri minäkään pitänyt,
jos en olisi tohtori J. W. Calamniuksen ker-
tomuksesta "Muinais-tiedustuksia Pohjan-
perillä," huomannut, että hän ylläsi Kivi-
läjiä pitää Lapinraunniina. Puheena ole-
vat kyhäkset ovat 6-10 jalkaa läpimitä-
ten, 2-3 jalan korkeiset, näyttävät hajan-
neiden kiviseinäin raunioita. Ahaan vasta-
päätä olevalla vuorella on yksi raunio erit-
tään muista. Enjin-mainittuun Kivi-panas-
ten lähellä metsässä on Raiunnaita, muun-
tamia parin, kolmen jytän pituisia, yauk-
kia kun pelloa ajat. Hütten, Jättien eli Peik-
kajen työksi kansa kai kukaan näitä janoa,
mutta koska Lappalaiset kansan kertomuksia
ja tavallisesti kuuluvat edellisten luokkaan,
noin on hyvin mahdollista, että nuo Kivi-
panokset ja Rainokset ovat Lappalaisten
jään tekijä; tiedetäänkin muutenkin niiden
näilläki Jendulla ajuneen. Samallaista
Kivi-panoksia janoetaan myös olevan pie-
nen Uehkajärven rannalla, mutta niitä
en käynyt käymässä. —

26.
Korotun levolta muutamain jadan aske-
leen päässä on mainia "Korotun Kellari",
josta Punkalaitumella jokainen tietää
jotaki kertoa. Kellaria janoetaan Hütten
tekemäksi, ja sen lähellä olevaa alankoa
"Hütten laakso", mutta oikeastaan se näyt-
tää olevan luonnon muodostama, vähä luor-
lakattainen Kivi-laatikko mäen rimteessä.
Se on tarun mukaan vielä myöhempiä
Ki aikoina ollut mahtava Hüttenajunta, ja
sieltä on maan-alaisia teitä käynyt muiden
pitäjien Hütäläihin. — Hütillä kun Korotun
Kellarissa tiettyin olevan paljon tavaroita,
kaetti niitä yksi ja toinen yrittää omakseen,
mutta se ei luonnistunut; pyytäjät jäivät aina
itse Hütten laaksoksi. Kerran jille meni oikein
jotafantkari, rautapiusja, hyvällä hevosella
ratjastaen nuota aarteita kokemaan. Hän
seisahdun luolan suulle ja pyysi joutavaa,
käskettiin mennä luolasta joutavaan, mutta
hän ei mennyt, tietäen että hän jille tulle
jäisi. Hän pyysi vaan ratjullaan, enen
jühän joutavaa. Jo tuotunki puutuopilla

jotaki kurautta, hän ei tuokan tyytyväisyys,
vaan tahtoi parempaa. Wihdoin tuotun
komealla hopeamaljalla nestettä, hän huo-
masi, että sen juominen tuhau tuoltaisi, otti
jūs maljan, heitti sen sijallan tuajan vasten
silmää ja lähti ajamaan tiehenjät. Niidet
eivät jankaricia saanutta neetkaan, hän jūs
sai maljan, ja se kuuluu nyt olewan Huitt-
tisten kirkossa ohtoollis-kalkkina. (!) Mut-
ta niin nä' kevää oli maljan sijalla olewa
neste, että kun jiti vähä hevosen jalle
lipahti, patti se jühew aukon luita myöten.

Tainen taru taas juttelee, että kerran
katopi Lüttölan kylän Siukan talon juuri
jika yht'äkkiä joulun aattona. Joulun aat-
tona kun Siukolaiset oi ennustietä ko-
nain kellarin ohitse menivät kirkolle,
huudettiin kellarista: "Siuko, Siuko, täällä
jinunki jikaa jydään!" - Siika jūs oli
mennyttä. - Laitumella käyviä uohia ja-
nataan Huitten myöski usein kaapanneen
Konnaten kellarin.

Tainen mainittava paikka on Larkki-
lan kylän Paurun talon maalla, Pitkämaen

27.
häasjä, noin 2 viirstan päässä kylästä.
Siinä on kynnenkuuta hautoa kuoppaa,
ne eivät ole missään järjestyksessä, vaan
jokin jokin; maunomiso kohdian on katki,
kolme hautoa päätyttäisiin, niin että jalau
levyjinen alenematan paikka vaan on vä-
lillä. Tuokea kuusi-metsä kasvaa hautain
päässä, ja kansa ei tiedä kertaakaan minkä
hautaja nuo ovat, mutta haudainty kuitä
kutsuu. Nyhtä vähän kaimetin ja huomasi,
että maa siinä oli ennen liikutettua, ja
hüliä joka palanulla kaimen kuorta tuli
jiti siin.

Mutta aikakaupilla täällä ei ole mitään
kerrottavaa.

Kirkonarkistoa papin kera tutkistelimme
hyvin tarkain, mutta ei siinäkään ole mi-
tään mainittavaa.†

†) Oski vauha kirjoitettu kirja on arkistossa, jolla
mukkaa päällekirjoitus heti viikkottelee kirjain
sijallia tarkastamaan, juna kun mukana "merkelli-
jä tapahtumia vanhimmita ajoilta", mutta nuo ta-
paukumat ovat hyvin vähäpäisiä: millain on
jankun talon puike puykilla ollesaan pudonnut
jokeen; millain uaras jäänut vitsejä Huittisten
kirkonmaalla j. m. o.!

Louhoja. Muutamia kiivikaluja on
Punkkalaitumelta löydetty. Paurun vaari löy-
si noin 30 vuotta sitte kiivivajaran kellotapu-
lin kiivijalan vierestä. Wäkää ennen oli uk-
konen iskenyt tapulin ja sita sepinnyt; kuu-
ja ei siis epäillytkään, ettei tuo Paurun
vaarin löytämä vajara ollut se, joka tuhau-
telki. Wajarasta ei ole enää kuin pieni muru-
jällellä, muu osa on käytetty lääkkeiksi
ja voiteiksi. - Taputalta on löydetty noin
viisi vuotta sitte Haviokeskesta, sita perästä
ja onsitatalla on löydetty Talalan kylän
Kuparin pellasta, nämä molemmat lanat-
tiin Helsingin museoon lähetyiksi. -
Mäenpään kylän iskolan vaarilla on myös
ollut kiiviasa; tulipalaista oli ukko aina,
kun vaau saapunilla oli, tuo kivi kaurasja
kiertänyt palavan paikan, joten näet-
estäen valkean leuonemista. Kuu toista
kesänä oli huittijissa metsä valkea vie-
hunnut, oli sinne haettu lainaksi tuo Pun-
Kalaitumien kivi, ja sillä retkellä se oli
kukkaan tunut.

Alastaro.

28.
Werraten naapuri-pitäjänsä, tassaisiin Huit-
tisiin ja Laimaahan, vaipi Alastaroa pitää
jotenki kauniina. Pellat, pitäjän läpitse juok-
sevan Laimaanjoen kahden puolen, eivät
ole niin täsmälleen vaalejuoraan ajettui kuin
enpi-mainituissa pitäjissä, ja kauniita kuu-
jikko- ja lehto-kunnakia kohaitse näyttä
siellä taällä. Kaillis-puolella jokeaan maa
jotenki tajaista metsämaata, siellä saavat
alkunsa nuo jo ennen-mainitut Talojoki
ja Kennijoki; pitäjän launais-puoli on enem-
män epätajasta, kukkulat, metsät ja juot vai-
hettelevat siellä; pieni Kauhijoki, tulien Orih-
pään kankaasta, laskee taällä Mälkäisten kylästä
si Laimaanjokseen.

Alastaro on ennen ollut Laimaan kappeli ja
kaska se on Laimaasta "alas" päin, on se luonnol-
lisesti Ytän nimensä saanut. - Mikäin tämä
kappeli on alkunsa saanut, ytän ei ole tietoa,
mutta jo 1688 myöntyi Laimaan papisto siellä
pitämiään Jumalanpalvelusta joka tainen Junnunlati,

ja samon vuoden lopulla sai se omistuksen
papin. Kymmenkunta vuotta on se ollut erityi-
senä kirkkoherra-kuntana.

Pakanuuden aika. Juuri Alastaran ja
Wampulan rajalla, Kallasten kylän maalla
on paikka, josta kaufasta ^{on} kauan käynyt ker-
tomuksia, että juna on ollut kirkko. Paikka
on noin puolen viistä maantiestä lounaase-
päin, ja on mies-muistaja ollut metsitty neenä,
mutta nyt on tarppari Rajala siihen peltoja
raivannut. Kuokkiesä on juna ensin tullut
vanha tien kanta, ^{muutamia} kapen alan juu-
ruiselta maalta löydettyin seuraavat kivikalut:
vaajan kaltainen kivi (kirves); tafatatta; pääs-
tä teroitettu ohukainen kiviliuska (veitzi);
ja yksi liuskakiminen kovafiri; yksi reovalla
varustettu kivi, jonka löytäjän antaman seli-
tyksen mukaan päätin olevan jollainen kuu-
kuva 34. T.ri. Aspelin on mainitsa kirjassa, oli
juna myös löydetty, mutta se oli taas hukkaantu-
nut, näin ettei juna mistään löydetty. Kentie-
tää kuinka paljon kiviäseita tuosta olijikaan
löydetty jos kuokkiesä oliji vähäki mita tie-
detty peräillä, mutta näistäköön eivät löyty.

29
jat juurta lukua pitäneet, pari niistä
oli heitetty ylä-otellaisja pellan pyörtämöl-
le, josta minut neuvoitiin ne hakemaan.
Tuo Rajalan paikka siis on joku merkittävä,
koska juna on kaufalla ollut kertomuksia,
vaikka ei juna ennen ole mitään muinais-
junden merkkiä näkynyt, ennen kuin nyt nuo
kiviäseit löydettyin, ja neki niin vähästä ma-
alasta.

Tainen pakanuuden aikainen muinais-
jäännös täällä on J. Kilan kylän Heikkilän
maalla oleva Kiviraukkio; se on korkeanlaisel-
la Kallialla, noin puolen tynnyrin-alan juurui-
sella maalla, nyt melkein yhtenä kivikkona,
mutta näyttää juna, että juna on ennen ollut
manta erityistä Hitten kiuasta. Hitten kiu-
kaaksi kaufaki juna jano, mutta Alastarolai-
jilla on ollut ja on vieläki erittäin juuri kalu-
tuota kaimaa ja muistella, luultan näet
jettä hopeita ja kultia löytyvän. Paikan
nimi on Kannistoperon mäki, ja on 4 viis-
tan päässä kylästä.

Keski-aika. Perimmäisen pakanuuden ai-
kaan tosin kuuluu itse paikka, josta nyt puhe

seuraa, mutta siihen yhdistetty kirkkoa kos-
keva tarina kuulune keski-ikäisissä.

Ilolan kylän takalalla, noin pari viisikymmentä
kylästä on korkealla maan nyrpyllä
"Leikkilinna", se on luolan kaltainen on-
telo kivilauhikossa. Leikkilinnassa kerrotaan
Alastaran Hütten ajoneon, ja antainatkasne
kirkon tänne vastustamatta syntyä, - kau-
kana jiti; - vaan kun kirkko tuli uat-
miksi ja kellailla alettiin laittamaan, peit-
ti Hiti Leikkilinnasta juuren jalkaan kiviä
kirkon kohden ja huusi: "Mitä se kakkilan
kalli siellä naukuu." (Näen nimi, jolla kirk-
ko on, on kakkilanmäki). - Muuten olivat
Hidet pitäneet ilaista elämää Leikkilinnal-
la, heidän oli nähty ehtimiseen maan kull-
kulalla rinkiä nyrpelevän, ja kaikenlaisia
kujaita tekemän.

Kerrotaan myös, että Leikkilinnassa on
kaltainen äes, mutta on luolan perällä niin
ahtaassa paikassa, ettei sinne ihminen mahdu.
Tuo kertomus on saanut niinkin lujan luotta-
muksen, että muutama vuosi jiti eräs joppä-
taisen miehen kanssa rupeji rautakalulla

30
aukkoa avarammaksi purraamaan, ja
daksen tuon kulta-äkeen! Turhaan työs-
kennettyään joutuivat he yleisön nauruksi.
- Niin ja ensi kyllä Wilpurin pelosta,
joka on korkealla maalla kummul-
la, on usein aurau kärkeen tullut ihmisen
luta, onko jiti ollut kirkollinen-kantaa,
frakka, tai kka jiti uunempi kalnista, jiti
ei tiedetä.

Alastaran kirkossa ei ole mitään mainitta-
vaa vanhaa kalua. Kirkon arkisto jiti katso-
matta, kun pastori oli matkalla siellä käydessä.
ni.

Ajutustarinaita. Wännilän kylä, joka on mel-
kein kirkon kohdalla joen kaitilla puolella,
sanotaan olevan Alastaran vanha kylä. Ja jiti
te tuo tavallinen lastutarina: Kun Wänniläiset
näkiät lastun tulevan jokea myöten, lähtivät
he katsomaan mistä se tulee, ja läppivät ajuk-
kaita laimalla karkuttilan kylässä. Wänniläi-
set olivat niin kateita ja julmia, että tap-
pivat nuo naapurinsa. - - Mutta omituis-
ta on, että tuo nimi "Wännilä" hajauttaa vähe-
ruotista; kenties aukki se nimi myöhemmittä ajoin.

Wirtaan kylän vanhin asukas Janataan
ollon paimen ukko; hän oli tuolla kuivalla
Rankaalla elellyt kauan aikaa elellyt joten,
että keijit paimenteli pientä karjaansa, jota
göt piti aidatussa tarhassa, jyrkkyllä kylvi hän
aina ruista tarhaan ja siitä jai juurukseu-
ja. Rankaalla olevasta lähde-filmästä juok-
see täällä pieni oja, joka ei millainkaan jäädy,
vaan aina virtaa, ja siitä ojasta on kylä
^{saanut} nimensä joka siis oikeastaan olisi "Wirta-
oja", vaikka ruotsalaiset sitä sanovat Wirtan-
oja, suomalaiset taas lyhemmiten Wirtaan
kylä. (Täiikka näillä seuduilla kuuluu se Wirt-
taan kylä; täällä kuwain ensimmäisen taunun
perässä oleva keräke kerrotaan). Mainittu
kylä on noin 2 penikulman päässä Alas-
taran kirkolta, ^(alpuuselelänteellä) siellä on pieni rukoushuo-
ne, joka on rakennettu vuoden 1800 paikkai-
la, ja Alastaron papit käyvät siellä jokamets-
jäs sunnuntai Jumalanpalvelusta pitämässä.
Rukoushuone on hyvin kauniisti sijustettu, ja
siellä ^{on} Loimaan kirkon vanha saarnastuoli;
joka Janataan olevan kuningas Kristian III:n
lahjoittama; saarnastuolin katasja on maalata.

31.
tu G, sen sijalla kolmen numero ja kruunu.
Muuten on koko Wirtaan kylä varakasta,
siististi rakennettua ja siivostystä harrasto-
vaa; kylällä on amittuinen lainakirjasto,
ja allaan oikeissa laittaa kansakouluki,
jos vaan vattio-apu saadaan. —
Löytyjä. Täiikki jo mainittuista kiviaseista
Määlläisten Rajalasta, on Alastarolta Wirtaan
kylän kerkkienarin maatta löydetty kaksi onji-
tattua, pikiviminen ja yierakiviminen; täiifestä
on jormon porotteen vaidetta otettu (nä-
mä, jella Määlläisistä löydettyt olen museon jät-
tänyt). Edellä-mainitun Sikkilän Heikkilän
maatta on noin 17 vuotta jille löydetty jil-
masta katkennut kiviaseara, jonka vattio-
päivämies Prusila kuuluu Helsingin museon
toimittaneen.

Loimaan pitäjä,
ynni Metsämaan kappeli.

Loimaa on juurimmaksi osaksi tafaiista ja
aukeaa maata, Metsämaa on tafaiista metsä-
maata. Kalme pientä jokea juoksee tämän pi-

tajan läpitse. Laimaanjoki, Niinijoki eli Peränjoki, edellisen launais-puolella juoksee Perän kirkonkunnan läpitse, Humppilanjoki, eli Koojoki Laimaanjoen kairallis-puolella, juoksee Metsämaan Kappelin ja Koen kirkonkunnan läpitse. Molemmat viimeksi mainitut jaet yhtyvät Laimaanjokeen Alas-taran ylä-päässä. Kuten sanottu, on Laimaan hyvin tafaista, ainoastaan launais-puolella Salpaus-jelänteen syrjät vähäisine koraituksina kohailevat.

Laimaan pitäjältä lausuu piispa ja Tengström Jamain kuin Huittisistaki, että vaikka maan laadun etevyyteen katsaen luulisi Laimaan hyvinkin vauraksi pitäjäksi, mainitaan sitä kuitenkin tuo miokapituliv arkistossaki hyvin myöhäisine aikoina, noin. 1400 paikalla, jollain Laimaalle on Turun tuomiokirkosta ostettu mesukirja. Tätä ennen liene tytti jo Laimaalla oli seurakunta, mutta kuin ka vanha se on, sitä ei liene tietäjä.

Peri Käyhä on Laimaa myöskin muinais-jäännöksistä. Kuljeskettuani täällä monta päivää mitään löytämättä, menin tuota provasti

32.
Warelius'etteki vaikeroimaan, hän sanai olevansa yhtä tietämätön niistä; vaikka on kahtantamut manana suonno vaario ottaa ja etisiskellä.

Maa, kun on täällä niin tafaista ja aurkaa, ei täällä ole vainut Hiidetkään afua muualla kun yhdessä paikassa, Salpaus-jelänteellä; Hevonlinnan vuoresa. Tuo paikka on noin 3 virstan päässä Perän rukoushuoneesta, ennen mainitun Huovintien vieressä. Hevonlinnan vuori ei^{ole} kinivuori, vaan kärkeä hietatönkkä, sen vieressä on pieni lampi, jota sanotaan Hevonlinnan järveksi; ja sanotaan sen syntyneen siten, että Hiidet ovat tuon hietovuoren jätä luoneet. Oliko afia laittaa Keinotehainen vuori, kun ei muuten ollut apuipaikkaa pitäjässä!

Paikasta muuten Käyhi tarina tällainen: Hevonlinnan vuoren paikalla eräs paimen Käyän aikaa karjansa kaitteli. Hän näki ehtimiseen metsään ilmestyvän tavottoman uljasta ja kauniita lehmia, jotka taas katoivat Hevonlinnaan. Tieto tuosta leveni pian ympäri Suomen maata, priampa tuliki Pohjan-

maatta naitia, jotka jäivät laihdituitkij
kitten lehmät, niin ettei enää menneet.
Kään nuoren jijaan. Pohjalaiset veivät
jito lehmät pois, mutta yksi lehmä jekaan.
tui paimenen karjaan; paimenen lalla
lyppi jee kuten muutki lehmät, mutta
kuu oli jita jo kiulullisew jaanut mai-
taa, eikä se vielä näyttänyt olevan liiken-
kään loppua, otti hän ampäsin ja jäi vie-
lä maitoa junki täyteen. Toisena päivänä
tulivat Pohjalaiset hakemaan tuotajaa =
nyttäki lehmää, kuu paimenen heille kertoi,
että hän jiti niin paljon maitoa jäi, vas-
tasivat Pohjalaiset: "Pahuus kuu hyvän lehmän
pilapi, olisi se ammeellisenki lyppännyt, taik-
ka niin juuren astiallisen kuu vaan olla
vaipi." —

Sota-rauhattomuusjia, vaikka ei tappeluita
ow Laimaalla ollut jiltarin kuu "jse ryysjä
maahan tuli". Venäläiset olivat tulleet Pe-
ran kulmalle Marttilan pitäjältä, ja ryö-
läneet mitä jäivät; jentähden täytyi kan-
jan kärkeä tauaraitaan. Nünpä jsin. oli
Maen talan jfanta' kärkeenyt hopea maljan

33.
pääskysen jesaan; malja jäilyi jilla
ja on nyt vielä talossa tallella

Kirkon vanhasa karustosja ei ole mun-
ta mainittavaa, kuu muutamia vanhoja
vaatteita. Akin Maunha mesfukapukka, jössa
on ristiri kuva ja jina viisi hyvin ojaan
vasti koraituksille onnettua kuvasta; se
kuuannuut jätaki pyhäää vallatukset keä,
kaska muutamisja näyttää olevan jotamie-
hia ajineen. — Tavallisen ihmisen karkaiset
kookkysen jaronin kuvat ovat kaukaasta
leikkattu ja ihmis-muotaisijki maalattu; van-
haa tekaa ne näyttävät olevan.

Kirkon arkistossa ei ole mitään arvallisia
kirjoituksia. Käski latinalaista mesfukir-
jaa jilla jäilytetään.

Ajutus-lasinaita. Kuten jo on mainittu
kerrotaan Alastarolla, että Karfattila on lai-
maan vanhin kylä; jamatien kerrotaan lai-
maalla, ja Karfattilaiset tietysti myös näki-
vät lastan jassa ja jentähden lähtivät ylös.
jain kärkeen, jeka tapajivat ajukkaita
Mannisissa, Perttulan kappelissa, jasta kappe-
lista oja kuuluu nyt tähän Kihlakuntaan.

* Omituisen muotansa ja vanhuutensa vuoksi on jaitijki
tuo malja tulla museoon, mutta jee omistaja ei jita luvu.

Karjatilasto on myös ollut kirkko, niin
puhuvat kertomukset, ja sitä todistavat
myöskin jäänmäiset, mitkä ylässä on
ovat olleet. Tuo on huomattava, että
Huittisten kirkko myös on Karjalä-
nissä paikkaj- ja viimeisen kylän nimi
Huittisissa Wampolan rajalla on "Laima".
Tuo, että molemmissa pitäjissä tavataan
samallaista paikkain nimiä, ajattaa
selvästi, että Lainen on tästä saanut
asukkaansa, ja luultavasti onki Alasta-
ro ja Laimaan alajää tullut Huittis-
ta asutetuksi, jota todistaa näiden isän
yhtäläinen Kielimurdeksi, jota myös
puhutaan Punkalaitumen alajäässä.

Näiden puheissa esim. Niin perässä oleva
t muuttuu n:näksi monikon ajannassa:
mäennyjä (= mäntyjä), kannaja (= kantaja), linnu-
ja (= lintuja) peräännyjä (= peräännyttä) j. n. e.
"f" lausutaan niinkun "pl", esim. plikkaja
(= plikkaja), prü-pränsi (= prü-pränsi) j. n. e.

Omituisia on myös edellä mainituissa
pitäjissä, joka vielä kokemaalla ja Kar-
jalassa, että kun sanan ensi taunun

34
perässä on kaksi samallaista keraketa,
niin niistä Lainen katoaa moniko on
jannassa; jos taas ensi taunun perässä on
vaan yksi kerake, niin se kerrataan kah-
deksi, esim. a) papeja (= pappoja), knapeja
(= knappeja), Mikoja (= Mikkoja) pölkyjä (=
pölkkyjä), autamattomia (= auttamattomia).
b) jattaa (= jataa), puhkuu (= puhuu), lukee
kee (= lukee) j. n. e. — Laimaan yläjäässä
ei ole puhe aivan tällaista, vaan vii-
taa se enemmän Hämeäläiselle; jonne ar-
vattavasti onki Hämeestä-päin tullut asuk-
kaita.

Mainittain edellä, että Laimaan kirkko
on ollut Karjatilasto, mutta kun on
jo kirkko ylässä ollut, jossa vielä on vanha
hautausmaa. Sitä todistaa se, että ylässä
lähellä on ikkunen pappila, jona on Klek-
karlan talo (lukkarin talo) ja hautausmaan
ohitse juoksevan valta-ajan nimi on "Tulkin-
oja". Nyvin on syytä arvella, että sen ajan
varrella on asunut "tulikki", jota on katoli-
junden aikana kirkossa käytetty, ja jota
on ajaksi nimensä saanut. Niin on myös

Kokemäellä vanha kirkon kahdalla, nykyi-
sen kirkon vieressä oleuan kylän nimi "Tulk-
kila", se on luultavasti myöski kirkollisen tut-
kin afuntopaikkana ollut, ja siitä nimen-
sä saanut. Mahdollista on myöski, että
tuan kylän nimi on vielä vanhemmilla ai-
oilla, ehkäpä jo niillä kun ulkomaalaisia
käni Kokemäenjoella kauppa tekemässä;
ne eivät juurikaan taitaneet suomea, ja
tämä kylä on vanhaa Täljen kauppapaik-
kaa lähellä; Rentiös ^{Tulkki-lasja} jina jillain jo "tulkkiä"
afui.

Laimaalla kerrotaan myöski, että n.
K. Kartanonmäellä on ollut kirkko, mutta
arvattavasti se on ollut vaan Arvid Witten-
bergin konicappeli.

Löytöjä. Vesikosken kylässä, lähellä
uutta rautatieliä on kaunis kumpujata
sanotaan Kartanonmäeksi, jyytä, että jii-
nä pitäisi alleen Arvid Wittenbergin Kartano-
jillain kun hänellä oli Laimaan vapaaherra
kunta; tuolta mäeltä on löydetty vanha
sinetti, joka on gligriston museaan lähe-
letty. - Jaktinanti Lindströmiltä lunastin

(Kuv. 2)
museaan jättämäni kauniin piilukeinään
joka on löydetty noin 17 vuotta sitten Kar-
lan kylän Hakkinen talon maalta, pettoa
tehtäessä vanhaan kakaan. 35.

Orikpään kappeli Pöytyän pitäjää.

Tämä kappeli on Salpaus-selänteen laur-
nais-lyyjällä, jotenki epätavallisella maalla, kan-
gas kasvaa kaunista mäntymetsää, kangasten
kainalaisia ovat pienet petto- ja nüttumaat.
Täältä Orikpään kankaalta saa Aurajoki
alkunsa; kaivan aikaa se juoksee pienenä ojel-
mana, tehdessä sen seitsemän sataa mutkaa.

Paitti Aurajoen alkulähdettä, on tällä kan-
kaalla muitaki hyvin vesirikkaita lähteitä;
Alastarolle menevän Hanhijoen alusja ja
Pyhäjärveen laskevan Pyhäjoen alusja ovat
niin vetävät lähteet, että ne juoksevan
alusja myllyjä käyttävät.

Kappelin oikeudet on Orikpää saanut
1778, mutta kirkko eli saarnahuone on vielä

ollut paljoa ennenki. Orihpään kylässä,
yläneuvon menovan tien vieressä on vielä
pieni kivimäntä ja sen sijalla muutaman
sytlen pituinen ja levyinen kirkon sija, sen
kirkon alkua ei kukaan nyt elävästä kan-
jasta tiedä; mutta kerrotaan, että kun se hä-
vitettiin, löydettiin sen alta kaksi pafama-
tua ruumista, miehen ja puolikasruuhen
tytön ruumis. Sanottiin vielä, että ruumiit
olivat pispän ja hänen tyttärensä. Tuota
on kuitenkin vaikea todeksi uskoa, koska ei
Orihpäässä ole mitään herraskartanoakaan,
josta ehkä jellaiset ruumiit voisivat olla.

Pakanuuden aika. Muinaisjäänökyä
ei ole täälläkään janoitavasti. Pieni, puolek-
si hajotettu Hilttenkivias on Salpausfelänteellä;
Orihpään kylän Uotilan talon maalla, 2 viirs-
tan päässä kylästä. Omituisia ovat täällä
Salpausfelänteessä olevat syvennykset eli
haudat, joita kansa pitää Hiltten eli jätti-
läisten tekemänä, mutta oikeastaan ne näyt-
tavat olevan luonnon muodostamia. Ne o-
vat joukkoja syvennyksiä, useamman kym-
menen sytlen pituisia, hyvin jyrkkä laita-

fia ja niin jyrkä, että kun niiden pahr-
jalla kasvaa ~~syvennyksiä~~ ^{syvennyksiä} lajia kuusia, ovat
niiden latvat tuskin parasten tafalla.
Yksi hauta on Lannan talon maalla, sen
nimi on Poluarin hauta, pari viirstaa jättä
Loimaalospäin on toinen, Uotilan ja-
ralla, nimeltä Käinnet hauta; ja tästä
taas parin viirstan päässä on kolmas, Ka-
levan hauta, Annalan jaralla; viimek-
si mainittu on kaikkein suurin ja kan-
jan mielestä merkittävin. Kaikki nämä
ovat edellä kerrotun Huovintien varrella.

Jättiläisistä, Hüpistä ja pirtuista ei Orih-
päässäkään ollut puutetta. Kestkievarin vai-
nion takana on korkea rauniainen Orih-
vuori, jossa on "Pirtunpöytä" ja "Huiden fatu-
la", ja on korkea, vähä fatulan näköinen
kivi. Samallaisia kirkon vihaajia olivat
Huidet täällä kun muuallaki; jilla kun
kirkko jaettiin valmiiksi ja kelloilla jait-
tamaan ruvettiin, heitti Hüpi Orihnuodet-
ta kiven ja jana: "Mitä yllä karsit
vanha Lauri." (Kirkon nimi oli Lauri) Kivi
ei kirkkoa koskenut, vaan on nyt vielä

Lahella vanhaa kirkon paikkaa.

Uudemmat aiat ei ole juuri muuta mainittavaa kuin seuraava tarina: Kun Wenäläinen 1808 tuli Laimaalle, lähti sieltä yksi talonpoika nostamaan Orikpääläisiä vastarintaan. Hän jaiki miehiä kokaan ja rupeji niiden päälliköksi. Orikpään kankaalla jitte oltiin kajakasta vastasja, mutta kohta oli talonpoikain lähteminen kapälämäkeen; viimeiseksi teki vastusta tuo Laimalainen päällikkö, hän nouski vihdoin täytyi paeta, kajakka häntä takaa-ajamaan, hän, istuen kasmaan hevosen selässä, joutui niin ohtaaksi, että täytyi ajaa uotelään yuekan; juna kajakka yai heitetyksi häntä pikkilään selkään, mutta erinomaisiksi onneksi oli päälliköllämme eväsruusi selässä, ja siellä muun evään muassa lehmän reisi, ja juuri tuohan tukevaan reisilunkun sattui kajakkan pükki, tekemättä mitään vahinkoa pussin kantajalle; hän vaan yai käsinsä pükkin ja gurmaji yillo kajakkan.

36.
Pilan ruokki kerran tässä tarinan, joka täältä Orikpäästä on hyvin laajalle levinnyt. Täällä kankaalla, Turkuun menevän maantien vieressä on iso kivi, jota sanotaan "Teinikiveksi" ja siitä kerrataan: Oli kerran Turusta lähtenyt joukko teinia kulkemaan; Orikpäästä he eivät saaneet mitään, että olivat väineet jätkaa matkansa. Mikä nyt neuvaksi? - Muutamät heistä laittainat itselleen onget, kiipejivät tuolle mainitulle kivelle ja rupejivat juna ahkerasti onkimaan, heittäen gümää kuivalle kankaalle. Heidän tätä tehdessään tulee maantiestä myöten juuri joukko kauppiasten kuormia Turusta; kuorma-miehet pysähtyvat ihmettölemään ja pilkkaamaan näitä, jotka kuivatta kankaalta onkivat. "Mitä siitä luuletto saavanne?" kysyvät he. Teinit vastaavat: "Jos täiesse paikassa nippaa, kyllä täiesse näppää," ja miehet nauravat teinien tuhmuutta. Sillo aikaa ovat hevoset kuormineen kulkeneet näkemättömiin; tainen joukko teinia on ollut

tien vieressä vahdissa, he ovat tyhjentäneet kuormat putipuktaiksi! - Tänä paikassa siis näppäsi teiniön aukseen. -

Kytke vielä on luultakseni koko Satakunnan kausalla tapana, että sen, joka tätä tiestä ensikerran Turkuun menee, täytyy käydä Teinikivellä, muuten häntä muka kaupunkiretkesä petetään.

Orihpään kirkossa ja kirkon arkistossa ei ole mitään mainittavaa.²⁾

Säkylä

on pienin pitäjä koko maassamme. Se sijaitsee kirkasvetisen Pyhäjärven rannalla. Salpausfelänteen yksi haara kulkee korkean maisena harjuna pitkin Pyhäjärven raitio-rautaa. Tuon harjanteen muodostamisessa on järmitki ollut suuresti avullinen, ja on sen kylkeen pohjastaan laiskinut useita hietapentkereitä, joista

²⁾ Mainitsin kuitenkin, että Orihpään kirkossa ja Wistaan rukoushuoneessa on peuran jarrua naukainna, tuosta päättäen on niitä olavia täälläpäin vielä myöhempiäkin aikainä ollut. Omistusta on myös,

37.
näkee, että järven vesi on aivan ollut hyvin ki korkealla, mutta aina alentunut, taan alentunut, jättäen kuitenkin sanatut pentkereet muistoksi entisestä juurundeslaasta. Harjanteen taifella puolella alenee maa Käyriänjärven päin tafaisiksi laakeiksi, jolla ovat Säkyläläisten pellat ja niitit. Orihpään päin on pelkkä hietä kangas, jolla seisoo heidän ternasmetsänsä. Pieni Pyhäjoki laskee Orihpään kankaalta Pyhäjärveen.

Säkylän luullaan ensimmäisen kirkon saaneen XIII vuosisadan lopulla, ja sen muinaisesta juurudesta kertoo Säkylän kausa, että siellä on ennen viisi nykyistä kirkokuntaa kirkkokaikaynt, nim. Käyriö, Wampula, Huittinen, Alastero ja Orihpää. Lienee tässä jätös puoli lukkaa, mutta on siinä jotaki perääki, jilla tutkimusten mukaan on tästä asiasta J. A. Lindström-vainaja kirjaittamut

että täällä kirkon arkistossa olivat Kreini Buxhövdenin proklamationsit, jotka suomen, että ruotsin-kieliset tarkasti talletta, kauniin kauniin siolattuna, niitä ei muissa arkistoissa huomannut.

todisteita Sanomisja Turusta 1865, № 11.

— Läkylän kirkko siihen aikaan sanotaan olleen leiden kulmauksessa, joista tainen menee Orikpääkän, tainen Koyliön Kankaanpään kylään. Paikan nimi on Maisio, ja ylämäki on "Pappilamäki" niminen mäki, jossa vielä näkyy pari kivikafaa, kiukaan sijaa, ne sanotaan olevan pappilan jäännöksiä. Nykyisen edellinen kirkko on ollut samalla maalla kuin nykyinenki, ja on palanut noin 100 vuotta sitte.

Läkylän nimen synnystä kerrottiin näin: oli ennen näillä kunnilla ollut ruotsalaisia rasvoja; he kävivät kerran kerran masja ylämäkylässä, jota nyt isäkki-Läkylä si sanotaan. Saatuansa tietä hyvän gaalun, menivät he taifeen paikkaan; heidän suomalaiset kumppaninsa kyselivät mistä sellaiseen gaalun gaa, että heki tietäisivät mennä hakemaan. Ruotsalaiset rupesivat ruotsille mustain selittämaan: "Se kylä, joka joka on siellä ja siellä" (Tarkottaa: siitä kylästä, j. n. e.). Suomalaiset ymmärsivät, että

kylän nimi oli Lökylä = Läkylä, ja ru. refivat sitä sikki puhuttolemaan.

Muinaijäännöksiä en Läkylästä löytänyt enjinkään. — Niistä on vielä muutamia juttuja: Kirkon kohdalla pistää Pyhäjärven neen pitkä, kaita kiinen niemi, jota sanotaan Hüttenjillaksi; he näet ovat aikoneet siitä tehdä jillan Pyhäjärven ylitse, mutta yyystä tai taifesta on se keskeytynyt. — Pyhäjärvenjä, lähellä rantoja on paikkoja, jotka eivät kovimmalla pakkaellaakaan jäädy; ruota aukkoja sanotaan Hüttenjuottamiksi (Hüttenjuottama); niistä ovat Hidat juottaneet karjaansa, ja sentähden ne eivät jäädy. Mutta nuo julat eivät ole joka talvi samassa paikassa, vaan muuttlevat; sentähden aruellaan, että Hidat näköä vielä ki kuljet tauat juottamassa näköä täntä karjaansa.

Kirkon kalustasta lopinee mainita: kirkon pihalla paistaa päässä vanha kivitankurin aurinkokello; sakaristasja on mesfukafukas,

*) Tään kertai lyseolainen Waartiainen.
**) M. A. Castrén sanoo muistoonpanoisessa: "Kätkänsä ja Hütten kiukaista kuuluu puheita kohta Porin läänin tultua, varsinkin Läkylässä, jossa niitä sanotaan olevan Läkylän järven luona, ja Koyliössä." M. A. Castrénin käsikirjoitukset yliopiston kirjastossa, side 10 (Helsingin antukirjat). Toim:n muist.

ta leikattuja puuristille nautittu jamallai-
nen kuvilla kaunistettu risti, kuin kerrattui-
Laimaan kirkossa olevan; vanha tiimalaji
säilytetään myös sakaristossa.

Kirkon arkistossa ei ole vanhoja eikä mes-
killisiä kirjaituksia, mutta muutamia vanhoja
kirjoja siellä on, niinkuin esim. Eskil Pet-
reus'en Raamattu.

Vanhimmissa aputuksesta tiedetään ker-
taa, että Wähä-Läkylän kylän Sorkkila,
ja Mustankorven kruuti olivat pitäjän
vanhimmat talat, mutta ei niistä kään ju-
enempää.

Kayhä on Läkylä muinaismuistoista,
mutta sitä vastoin on se itse kokonaan elä-
vä muinaismuisto vanhaine tapoineen,
yksinkertaisuuteneen ja liikaiputeneen tääl-
lä vilkkaassa, ja kumminkin ulkonaisissa
uuden aikaisissa tavaisissa edistyneissä Länsi-
Suomesa. Koska tuo Läkylän tupa afuk-
kaineen niin juurta huomata perätti yleis-
essä näyttelössä, vaikka ne olivat monta
vertaa juustimmät todellisuutta, niin juu-

39.
taneen muu tässä nähä kertoo Läkylä-
läisten elämästä.

Oli kaunis Hejäkuun yö kun menin
Käyriöstä Läkylään. Lähestyessäni kirkon
kylää, näin harjanteelta useita valkeita
kiiltuvan ja mustia jamupaisaita kohaavien
tyyneeseen ilmaan. Mitäs Jöhanneksen kokeja
ne olivat? - Ei pä niitä, vaan Läkyläläis-
ten rakkaita tervahautoja. Niitä oli aivan
kylän kyljesä, ja yksi Kelpo Keitos oli niin
lähellä kirkkoa ja papilaa, ettei siitä niinkään
ollut kun muutamain kymmenen sylein mat-
ka. Kylän nuorisö oli kokaantunut erääl-
le haudalle yhdessä yötänsä viettämään.
Siis se seuraan antamin minäki. Hyvin
harvot paikat lienevät maassamme, jaisse
nuorisö enää seuraa vanhoja juomalaisia
tapoja, mutta tässä: Jätuja kerrattui ja
arvotuksia arvattiin. Sadut olivat yleises,
ti tunnetuita, pirustaja Matista, ketusta
ja muista eläimistä j. n. e.; mutta arvois-
tuksisia oli muutama, jaita en ennen
muisto nähneeni kirjassa painettuna.

Esim. nämä: Pympyräinen ampuriainen
tuoresta lihaa täynnä? (= Jormas). Pympyr-
riäinen ampuriainen tuoresta lihaa vait-
la? (= Koruarengas). Päästä kun pura, kes-
kettä kun kera, perästä kun petkeleentteri?
(= kana). Ja tällainen: Yksi syntynyt jäi
yhdeksän syntymätöntä maan alla, petäjän
päällä; kaikkein pisimmän kumpuun menossa?
Tämän arvailuksen synnystä kerrottiin,
että oli ennen yksi vanki, jolle turvattuun
vapaus jilla ehdolla, että hän tekisi yllä-
seur arvailuksen, jota ei kukaan, ei missä
tuomarikaan uufi arvata. Vanki teki sit-
testään tuon ylläkerrotun; jita ei kukaan
arvannut, mutta itse hän se selitti: Janoi
karkuretkellä kerran tappaneen jian, ot-
taneensa se jifältä yhdeksän porfasta, joi-
ta jymään kiipeji puunlatuaan, pannen ma-
taan päänsä päälle, joten hän oli maan
alla. —

Koetettiin jina laulaaki, mutta "lau-
ei laskenut laatuista iloa". Nuotti, janel oli

peri huono, niinkun yleensä näillä tienoilla
on kankalautuisia; lautajat ovat huoneja.
Wanka tervankeittäjäki tuli aina väliin nuori-
jan jakinaille, mutta kun tuli puhkeesi liek-
kiin kaudan päällyspinnalla, astui hän va-
kavasti tuohi virfusaan palavaan huilokseen,
jita tukkuun nuijimaan.

Aamulla menin erään talohon, jiello
haastettiin minut kamarin, kuten vieras ai-
naki; mutta ei tuohan vierashuoneeseen men-
nessä tarvinnut "tomua jalaistaan pudistaa",
jina jiello oli laattia likainen ja pehuiron
kuin myllyn laattia. Sängyssä oli olkipaknaja,
niiden päällä hurstiraiti ja rienuista tehty
matta peitteenä. Tuosja pehulajassa istui talon
emäntä melkein "aivan aivinaifillansa",
lastansa imettävänä. — Naapurin ifäntä oli tän-
ne tullut aamutervehdyksille; lakkinen
kahuipannu porisi pesässä, pöydällä seisoi vii-
napullo, näistä molemmista kaadettiin kah-
vikuppiin ainetta, jota maistettiin; emän-
nän kunniaksi on kuitenkin mainittava,

että hän ei pullaa lükuttanut. Kaikin
puolin kypäälähtäisiä kun ottiin minuaki
kahtaan, tarjottiin siis niistä juomaineitaki;
ja oikeinpa "tiskatusta" Kupista; emäntä
näet pisti porstuaşa seiponasta astiasta vettä
kahvikuppiin, pyöritteli sitä hetken penka-
lallaan, kaatoi vedon pefän alle putalajään
ja yltö kameonja liepeellä pyyhkiä hieput-
teli kupin kuivaksi. Sihen kaadettiin minu-
le kahvia, ja ifäntä pullastaan tarjoi tikkakajen
kahvin seuralaiseksi; kun en suostunut jii-
hen, että molemmat aineet saivat yhdessä
matkustaa, piti viinaryypynki kuitenkin
perässä lähteä yksinään.

Puheestaki heti huomaa, etteivät Säkyläi-
afukkaat ole yamaa kangas-heimoa, kun muut
tämän kihlakunnan afukkaat. Tuo muualla
käytetty kerakkeen kertominen ei ole Säkylä-
läläisen puheesta; myöskin useiden työkalujen
nimet ovat täällä laisellaiset kun naapurin
pitäjissä. - Säkylän miehen ulkomuodosta on
heti ilmaian pistäisiä hänen tuiheaa, tummaa
tukkanja, sekä ylipään tumma ihansa. Kun

41.
hän hurstikaatioisja ja pitkästä hurstimeko-
jaan istuu rekeijä tahi rattaidensa nenään,
härkä-pari edessä, liikkuen niin, että tuskin
huomaa elämän olevan tuossa seurassa, näytt-
tää se jangen alkuperäisellä. - Tuo ennen
mainittu harjanne Pyhäjärven rannella on Säkylä-
läisen alittuinen työ-tanner, yläni hän
kefän tervaa pöttelee, ja talven myllynkimmiä
hakata kalkuttelee, niin että melkein joka
toinen mies sentähden on yilmeipuoia.

Käytö.

Tämä pieni pitäjä on Salpauselan teella,
penikulmaa pitkän ja muutamaa virstaa leve-
än Käytöjärven ympärillä. Järvestä vettä joh-
taa öurajokeen pieni Käytöjoki, mutta kun öurajokeen
on uusi korkeus, tulee se yllä Käytö-
järven. Maa Käytöjärven lausi-puolella
on kangas maata öurajokeen asti, itäpuolella
taas on ensin kappale tuota usein mainittua
Salpauseläntä, sen takana Juurijuo, joka
ulottuu Huittisiin ja Wampulaan asti. Pitäjä

Jän pohjois-puolella Kakemäkeä vastassa
on tasainen kangas, jolla kasvaa Käyliän
vanha kartanan ihmeen yareaa konkarimet-
sää virotamäärin. Järven ympärillä ovat
hyvät, niijauat pellot kyliseen.

Ettei Käyliä on aikaisin apotetukki tullut, sen
ilmaittavat nuo hyvin tunnetut tarinat Lallis-
ta, jolla Käyliänjärven yareassa oli talonja
Hyvä aisti oli ki Lalli-ukalla verita talon
tiluksia, jilla paikka on mitä kaunimpiä.
Kun Lalli Henrikin murkasi, jäntui hänen
talonsa-kenties jakasta - Suomen piispain
omaisuudeksi, ja nillä se lienee ollut kun-
nen Kustaa Waasa uskonpuhelistas-punkio-
saan korjaili tällai-tiluksia huostaensa.
Lillo se oli useilla Puotsin miehillä läänin-
tyksenä, kunnes se jäntui Juhana Herttualle,
Käyliäkiinaet kuuluu tuonon Suomalaiseen
Herttuakuntaan. Juhanalta se tuli hänen
lappilleen, mitkä hänellä olivat epä-vaimon-
sa Katarina Hannuntytären kanssa, ja
jatka tulivat aatelaiduksi Gyldenhjelmien
nimellä. Kreivi Pontus De la Gardies

42.
nai yhden näistä Gyldenhjelmista, ja jäi
taisten sijarusten kuoltua Käyliän kartan-
nan omaisuudekseen. On yitö talasta jio
aidain lähtenyt miestä matkaan, nünkun-
tää mainittu ja hänen poikaansa Laiska Jakob.
Kro. Nyt on Käyliän kartano ollut yitö aivot
Eederscrentz ien allodialina. Koko Käyliä-
jä on hyvin vähä perintötalollisia; suurin
osa tilaista kuuluu tuolle "Vanhalle kartan-
nelle" ja Korpelan kartanalle.

Kirkollisissa asioissa mainitaan Käyliä vas-
ta XIII vuosijadon lopulla; ja omittuista on, että
nuo kaksi nün piento ja lähetysten olevaa
seurakuntaa, Läkylä ja Käyliä, ovat eri kirk-
koherra-kuntia; jihen mahtaa jysnä olla
se, että Käyliä on patrunnais-pitäjä, ja Läkylä-
kyläläiset eivät ole ottaneet yitö iestä niskaik-
leen.

Pakanuuden aika. Tähän aika kanteen
varmaanki kuuluvat ne haudat, mitkä
povesaan katke "Yttilän otja"; se on korkea
niemeke, joka pistää Käyliänjärven Yttilän
kylän maalla. Tuo niemi sijaitaa hautoja

60 paikalle; pitkin torman korkeinta kahtaa on niitä pitkä rivi, muutamia on tuosta rivistä ulkona. Hautaus kaudet ovat vaipuneet erittäin hyvin, vain kolme karttelin syvyydellä. Kauppias Winnari oli kaimaanst yhden haudan, mutta ei siitä tavannut muuta kuin hiiliä. Kansa niitä janoo ryssäin haudatki, murkekilaisten haudatki, ja mikä Mitkiki.

Tainen mainittava paikka on taällä Käylian luodossa oleva Lallin kellarit; se on kartanon kahden apu-rakennuksen uulilla, usean kynnärän syvyydellä. Siinä on kolme kammiota eli pesää, seinät harmaakivi- liuskaista, katto samallaista halvattu. Kellarin päällä ei ole mitään rakennusta, ei noastaan matala mutta kumpu peittää sen. Kun kinnisiä, halvattua portaita astutaan alas, tullaan ensin vain 5 jyltä pitkäin, paria jyltä leveään kammiotaan; siitä antane vasemalle kaksi ovea, jotka johdattavat kahteen 5 jylän pituiseen ja 3 jylän levyiseen syrjä-kammioon.

Ja tämä pitäisi olemaan se kammiota, josta Kerttu kertoi Henrikin ottaneen olutta, vettä riskanneen sijahan, ja johan Lalli meni kuiria pakkaan, mutta ei sielläkään juanut rauhaa.

Keski-aika. Vain 4 virstaa pohjaispuolel päin siitä jaaresta, jolla Käylian kartano on, on tainen 4 virstan pituinen saari, jonka nimi on "Kauko", janoetaan siitä myöskin "Lallin luodoksi". Tämän luodon jimmalla janoetaan Lallin murkaneen Henrikin, joka ylös oli sillä kertaa kakemäelle päin menossa, koska tämä luoto on kakemäelle päin siitä jaaresta, jossa Lallin apunto oli. Vielä tiedetään Käyliossa kertoa, että kun Henriikki oli murhattu, hankittiin hänen ruumistaan vetaamaan kaksi mustaa härkää, ja saatiin

Musta mulli Muntilasta,
Tainen Palsun Jaakalasta.

*) Tästä Lindström varmaan erehtyy, kun hän kertomuksessaan "Kunon Jaakson..."; janoa Kaukoa myös kutjuttaneen Kirkkoluo-doksi; kirkkoluo-to on tainen, josta kahta tulee puhe.

Muntila on talo Koylien ifosta luodasta vä-
hä etelään päin, järven länsi-rannalla (skuu-
luu nyt Keparan kartanalle); Jaakkala oli taas
Palfun kylässä, järven itä-puolella, Kaukan
eli Lallinluodan kohdalla. (Koko Palfun kylä
kuuluu nyt Vanhalle kartanalle). — Taijet ker-
toivat, että se jokka paimen, joka Henrikin
järven jäätelitti löysi, oli Winnarista; taijet
taas sanovat sen olleen Lähtselän kylästä.
Nämä kylät ovat järven pohjais-päästä lä-
hettä, tainen ^{sen} itä-, tainen länsi-puolella.
Kaiikkien näihin katsoen näyttää murha
süs todella tapahtuneen Kaukan yrimulla,
pohjaiseen päin Lallin apunnasta, ja Hen-
rikki oli luultavasti jillain matkalla Koko-
onalle, entistä istutustaan katsomaan.

Kauko-luodasta taas noin 100 asketta
pohjaiseen päin on pieni saari, jonka ni-
mi on "Kirkkokari"; se on aivan ymöräis-
nen, 10 syltä läpimitaten, ja kohoaa tuskin
kaksi Ryynärsää nodesta. Kanjo kertaa,
että jilla karilla on ollut Nunnan kirk-

44
ko." Saarella on vielä nähtävänä mu-
tamia vanhoja hirviä ja iso joukko viera-
naifia, miehen-nastannaisia kiviä. Ra-
haja lanataan jütä vähä pitkin aikaja
löydetyn, mutta pari kolme vuotta jütte
oli jütä löydetty oikein Kofatta vaskira-
haja, jota K Kirkko herro Sunelius lanai
Helsingin taimittaneensa. Kainelin saar-
ta minäki nähäisen, en mitään löytänyt,
mutta saaren kohdalla olevan Kärjen talon
talon tyttöllä gain pieneu "Spies Marke'n",
minkä hän lanai saareta löytäneensa.
— Kirkkokarin kohdalla olevan Tateen
talon maalla kutputaan yksi järven ran-
nalla oleva paikka "Kirkkoniemeksi"; se
on nyt niittuna, mutta on ennen ollut pelta-
na, jollain jütä on parjo luita löydetty,
ja kerrotaan, että se on ollut hautausmaa-
na jillain kun Kirkko on ollut Kirkkokari-
ta. Tateen 80 vuotias muori jutteli, että
Kirkkoniemelläki on ennen rahaja löyde-
ty, ja että hänen äitensa äiti vielä on
kaynyt tuosja Nunnan kirkassa.

^x) Vrt. Muinaismuisto. Yhtiön pöytäkirja Marraskuun 9 p. 1874. 22 ruotsalain-
te vaskiraha kahdelta viime vuosikultta. Toim.: a muist.
(nuorin v. lta 1799.

Tuo Kirkkokari on mahtanut olla joku
uhripaikka vielä kristillisyydenki ai-
na, sillä siitä löydettiin rahain joukko ja
kuntum olleen jotenski nuoriaki. Mitäasti on
kristillisyyde Käyliäsäksi joutunut.

Wielä tulee meidän palata Käyliän
luotoon kirkkeea katsastamaan. Entinen Kirk-
ko sanotaan olleen yünä, missä nyt on Kar-
lanaan kaunis puisto, yew oli ukon- tuli palt-
tanut. Nykyinen kirkko on saaren etelä-
päässä, ihanassa paikassa. Hautausmaalla
on muutamia kartanon herrasväen vanhoja
hautakivia; kimitauluinen aurinko kello on
myös pitassa. Kirkko itse ei ole vanha, mutta
sen sijalla on muutamia vanhoja kaluja.
De la Gardietarien ompeloma vaatejäs-
sa on vuosiluku 1639 peittää alttarin; Kir-
kon nauni eli lippo näyttää olevan yamaa
käsi-alaa. Sakaristan oven paikka on pieni,
vanha taulu, jonka keha on merkillisen
keinokkaasti tehty. Sakaristasse säilytetään
vanha pyhäinjauun-astia, ja pieni vaskeinen
kalikki, 3 tuuman korkeinen ja leveys.

45
Siellä on myös pieni rippi kello, josta
kerrataan, että se on löydetty Pajulan Ky-
län metsästä, "Leikkimäki"-nimisestä paikas-
ta, juuren hangan sijalla. Leikkimäellä
oli ennen pakanuuden aikana kakaantunut
kangas kisailemaan monesta pitäjältä; han-
gan haaraspa oli tuo pieni kello, jolla ilmoi-
tettiin leikkien alkua. Kun kristinusko tuli
maahan, hämisivät leikit, kello jäi hangan
haaraan, haara kasvoi umpeen ja niin kello
jäi puun sijalle, josta se sattumalta löydet-
tiin kun puu kaadettiin ja hajotettiin. - Toi-
nen tarina taas sanoo, että Leikkimäellä
on ennen "juurten jotain aikana" pidetty ju-
malan palvelusta, ja että kello sentähden
on ollut siellä käytettävänä ja unhoitettu
hangan haaraan; jamaasta haarasta oli
myös löydetty litkkineen vaate, mukka!

Wanhimmaksi taloksi Käyliössä san-
taan järvenpään kylän kikki; muuta van-
himmasa asutuksesta ei tiedetty kertaa.